

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРАСНОАРМІЙСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОНАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни
«Історія України» для студентів економічних та технічних спеціальностей денної та
заочної форм навчання

Красноармійськ, 2016

УДК 94(477)

ББК

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія України» для студентів економічних та технічних спеціальностей денної та заочної форм навчання / уклад.: Л.М. Моїсєєнко. – Красноармійськ: Красноармійський індустріальний інститут державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет», 2016. – 86 с.

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія України» для студентів економічних та технічних спеціальностей денної та заочної форм навчання містять програмні вимоги (програму з дисципліни, методичні рекомендації щодо засвоєння курсу, виконання практичних занять, щодо самостійної роботи студентів, критерії оцінювання знань і контрольні питання), глосарій, додатки та список рекомендованої літератури, короткий виклад основних тем курсу. Рекомендації будуть корисними студентам економічних та технічних спеціальностей як денної, так і заочної форми навчання.

Укладач: _____ Моїсєєнко Л. М., доцент кафедри ЗНП, кандидат історичних наук,
доцент

Рецензенти: _____ Дяченко Н.І., доцент кафедри ЗНП КІДонНТУ,
кандидат історичних наук, доцент

Відповідальний за випуск: _____ Дяченко Н.І., завідувач кафедри ЗНП

Затверджено навчально-методичним відділом ДонНТУ, протокол № ____ від

Розглянуто на засіданні кафедри протокол № ____ від _____

Красноармійський індустріальний інститут державного вищого навчального закладу
«Донецький національний технічний університет», 2016

ЗМІСТ

Вступ

1. Програма курсу.....	6
2. Методичні рекомендації до вивчення курсу.....	8
3. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт.....	20
4. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи студентів.....	26
4.1. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних робіт	26
4.2. Методичні рекомендації до виконання контрольних робіт.....	32
5. Перевірка знань студентів.....	38
Список рекомендованої літератури.....	45
Тестові завдання до курсу	47
Термінологічний словник	66
Додаток А Зразок оформлення титульної сторінки індивідуальної роботи	

ВСТУП

Однією з провідних гуманітарних дисциплін, що входить в обов'язкову навчальну програму усіх українських вищих навчальних закладів, є «Історія України». В цьому курсі висвітлено основні етапи історичного шляху українського народу. Слід сказати, що в сучасних умовах, коли завдяки новітнім технологіям людина має практично необмежений доступ до інформації, в самому суспільстві об'єктивно посилюється потреба глибокого вивчення історії України (а також і інших історичних дисциплін). На сучасному етапі є розуміння того, що вивчення історії необхідне для формування національної самосвідомості та патріотизму, усвідомлення українськими громадянами, незалежно від їх етнічного походження, своєї причетності до минулого, сьогодення та майбутнього своєї Батьківщини. Без глибокого знання минувшини неможливе формування активної громадянської позиції, розуміння відповідальності кожної особи за все суспільство і відповідальності держави за кожну особу. Саме знання історії допомагає людині самостійно орієнтуватись у суспільно-політичному житті країни й оцінювати сучасні події та явища, що відбуваються не лише в межах України, але і в усьому світі. Разом з тим вивчення історії також розвиває у людини її морально-етичні переконання. Без усього цього неможливе формування громадянського суспільства.

Метою вивчення курсу «Історія України» є необхідність формування у майбутніх представників технічної та економічної інтелігенції гуманістичного світогляду на засадах універсалізму, на основі знання розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, історії визвольних рухів в українських землях та їх наслідків, діяльності історичних осіб, уявлення про загальнолюдські цінності і національні пріоритети, виховання патріотичних почуттів, поважного ставлення до рідної мови і культури.

Навчальний курс «Історія України» покликаний моделювати поведінку людини та її орієнтацію в соціокультурному просторі. Без знання уроків історії та відповідної активності громадян вважається малоімовірним перетворити Україну в економічно розвинену, демократичну державу з високою політичною культурою громадян.

Серед завдань вивчення історії України у вищій школі є: – виховання майбутніх спеціалістів як свідомих громадян України; – розвиток почуття патріотизму та глибоких морально-етичних переконань, усвідомлення молоддю власної причетності до тисячолітньої історії українського народу; – сприяння усвідомленню студентами належності України до європейського історико-культурного простору та важливості її інтеграції до Європи; – прищеплення майбутнім спеціалістам навичок самостійного аналізу історичних джерел і наукової літератури, уміння самостійного осмислення закономірностей розвитку українського народу в контексті історії людської цивілізації; – вироблення умінь застосування набутих знань

у повсякденній діяльності, для самостійної орієнтації в суспільно-політичному житті, визначення власної оцінки суспільних явищ і подій.

Для досягнення **мети** перед студентами висувуються декілька основних задач, які складають структурно-логічну схему курсу:

- Вивчення і аналіз історичних фактів на основі наукових неупереджених підходів;
- Уміння аналізувати проблемні і дискусійні питання з історії України;
- Вироблення уміння критично, самостійно мислити, аналізувати минуле і сучасне;
- Застосування історичного досвіду для розуміння і розв'язання сучасних проблем;
- Аналіз діяльності видатних історичних осіб на тлі історичних подій;
- Осмислення ролі і місця історії України в світовому процесі розвитку цивілізації.

Знання і навички студентів, що виховуються при вивченні курсу «Історія України»: - володіння інформаційними структурами; - вміння здійснювати пізнавальні процеси; - відтворення процесів репродуктивного мислення; - оволодіння мотиваційними процесами; - вміння орієнтуватись в сучасному суспільно-політичному житті; - знаходити аналогію сучасних проблем в історичному минулому і пропонувати шляхи їх вирішення; - застосовувати набуті знання у спілкуванні, дискусіях, обговоренні питань сучасності; - гуманістичні ціннісні орієнтири в житті; - знання періодизації, концептуальних проблем історії України, основних термінів і понять, дат і дійових осіб українського державотворення. Таким чином, виходячи з потреби подолання переважно інформаційного типу викладання курсу історії України, кафедра прагне до максимального широкого використання методів і засобів організації навчального процесу, що забезпечують ефективне керування пізнавальною діяльністю студентів.

1. ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Давня історія України. Східні слов'яни.

Первісне суспільство. Дослов'янські народи, що населяли Україну. Слов'янська колонізація. Спосіб життя східних слов'ян.

Тема 2. Ранньофеодальна держава Київська Русь та її роль в історії України.

Проблема походження Русі. Історіософські концепції щодо формування та розвитку українського етносу. Політичний устрій Київської Русі IX-XII ст. Соціально-економічний устрій Київської Русі. Характерні риси давньоруської культури. Діяльність давньоруських князів. Прийняття християнства.

Тема 3. Українські землі у складі Литви та Польщі (XIV –XVII ст.)

Монголо-татарська навала та її наслідки. Особливості польського та литовського володарювання в українських землях. Шляхетський стан та його привілеї. Полонізація українських феодалів.

Тема 4. Виникнення і роль козацтва в історії України.

Феномен українського козацтва. Запорозька Січ як особлива форма державності. Традиції і функції Запорозької Січі. Перші українські гетьмани.

Тема 5. Українська національна революція 1648 -1676 рр. Створення козацької держави.

Причини, рушійні сили та завдання української національної революції. Визвольна війна 1648-1654 рр. основні битви та їх результати. Створення Гетьманщини. Підписання та умови українсько-московської угоди. Роль Б.Хмельницького в українській національній революції.

Тема 6. Українські землі в 17-18 століттях.

Україна в роки Руїни. Руйнування Гетьманщини. Чорна рада. Поділ на Лівобережну і Правобережну Україну. Наступ царизму на козацтво. Знищення Запорозької Січі.

Тема 7. Національно-духовне пробудження України у першій половині XIX ст.

Українське культурно-національне відродження: передумови та прояви. Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства. Соціально-економічний розвиток південних українських земель.

Тема 8. Соціально-економічні, суспільно-політичні та культурні процеси в Україні в другій половині XIX століття.

Розвиток громадського руху. Реформи 60-70-х років XIX століття та їх наслідки для України. Промисловий переворот в Україні і його соціальні наслідки. Розквіт класичної української літератури, театру. Наступ царизму на українську культуру.

Тема 9. Українська національно-демократична революція 1917 -1922 рр.

Соціально-економічні та політичні передумови української національно-демократичної революції. Українські землі в Першій світовій війні. Утворення та діяльність УЦР. Характеристика політичних режимів, що існували у 1917-1922 рр.

Тема 10. Україна в період непу (1921 – 1928 рр.)

Заміна «воєнного комунізму» новою економічною політикою. Перехід до однопартійності. Встановлення сталінської диктатури. Характеристика політики українізації. Входження України до складу СРСР.

Тема 11. Українські землі в соціалістичних експериментах 20-30 х років XX ст.

Сталінський план модернізації країни та його реалізація в Україні. Формування потужної промислової бази в роки перших п'ятирічок. Колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932-1933 років та його сучасна оцінка.

Тема 12. Українські землі в Другій світовій війні.

Україна як театр воєнних дій, об'єкт пограбування і розчленування для фашистської Німеччини. Трагедії першого періоду війни. Рух Опору в Україні та його різновиди. Визволення України від загарбників. Втрати України. Наслідки Другої світової війни для України.

Тема 13. Україна в 50-70-і роки XX століття.

Соціально-економічні експерименти 50-60-х років і Україна. Демократизація суспільних процесів. Реабілітація репресованих. Україна – промислова база СРСР в роки «застою». Русифікація всіх сфер життя.

Тема 14. Піднесення національно-визвольного руху у 80-і роки XX ст. Проголошення незалежності України. Формування державних структур.

Передумови і прояви піднесення національно-визвольного руху. Формування багатопартійності. Результати політики перебудови для України. Декларація про державний суверенітет як передвісник незалежності. Серпневий заколот 1991 року і проголошення незалежності України. Перші кроки державотворення.

Тема 15. Українська держава в перші роки незалежності.

Визнання незалежної України на міжнародній арені і проблеми правонаступництва. Виникнення інституту президентства. Формування виборчої системи. Конституційний процес.

Тема 16. Сучасні економічні, політичні, культурні процеси в Україні.

Економічна і політична нестабільність. Енергетична проблема як стратегічна проблема держави. Падіння авторитету влади. Діяльність Верховної ради різних скликань. Чорнобильська та інші екологічні проблеми. Проблеми збереження культурно-історичної спадщини.

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Короткий виклад основних тем курсу¹

Предмет і завдання курсу.

Історична наука – це система об'єктивних, перевірених практикою знань про природу, суспільство й людину, що отримала своє визначення у формі понять, формул, законів, знань, які постійно збагачуються.

По-друге, під історією в широкому значенні слова ми розуміємо життя й розвиток людського суспільства.

Історія – це процес, це рух у часі, це результат діяльності людей. Історична діяльність людей надзвичайно різноманітна. Вона стосується розвитку господарства, внутрішньої і зовнішньої політики країни, міжнародних стосунків, діяльності історичних осіб.

¹ Методичні рекомендації з вивчення змістовних модулів з курсу «Соціальна відповідальність», що виносяться на самостійну роботу студента (для студентів-магістрів спеціальностей ФЕУ всіх форм навчання) / Укл.: Бондаренко О.В. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2014. – 42 с.

Тому історія – наука багатогалузева. Вона складається з цілого ряду самостійних галузей історичного знання, а саме: історії економічної, політичної, соціальної, громадянської, воєнної, історії держави і права тощо. Історія України як складова загальнолюдської історії вивчає історичну діяльність українського народу, закономірності і особливості формування та розвитку суспільного життя на теренах України з найдавніших часів до наших днів.

Предметом навчального курсу «Історія України» у технічному вищому навчальному закладі є вивчення проблем зародження та розвитку українського етносу, його стосунків з іншими народами, боротьби українців з польськими, литовськими, австро-угорськими, російськими, монголо-турсько-татарськими та іншими завойовниками за своє національне та соціальне визволення, здобуття незалежності та створення власної держави, діяльності українських громадських і політичних організацій. Основні функції історичного пізнання: о пізнавальна (інтелектуально розвиваюча). Це сам процес вивчення історії інших країн і народів, а особливо історії своєї Батьківщини.

Методологія історичної науки. Принципи історичних досліджень та періодизація історії України. Метод у науці – це спосіб дослідження, що показує, як відбувається пізнання, на якій методологічній основі, на яких наукових принципах. Метод – це шлях дослідження, спосіб побудови й обґрунтування знань. Кожна наука має свої, тільки їй властиві методи дослідження й методологічні принципи підтвердження істини.

Методологія історичної науки – це теорія пізнання історичного процесу, сукупність пізнавальних принципів та методів історичного дослідження, це наука про методи, підходи та критерії оцінки історичних подій, явищ, життя та діяльності видатних людей, що залишили помітний слід в історії.

Тільки за умови дотримання й поєднання всіх принципів і методів пізнання можуть бути забезпечені строга науковість і достовірність у висвітленні минулого.

Для зручності дослідження особливостей і закономірностей історичних процесів учені запровадили наукову періодизацію історії.

Періодизація або хронологія історії – це встановлення хронологічно послідовних етапів у суспільному розвитку всього людства чи окремих країн і народів. В основу цих етапів мусять бути покладені вирішальні фактори, загальні для всіх країн світу. Існує безліч хронологічних систем, серед яких ми наводимо декілька найбільш характерних. Широко відома періодизація всесвітньої історії Д. Леддока. Основним критерієм її став розвиток знарядь праці: палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт, бронзовий вік, залізний вік, вік інформації або атомний вік.

Американський історик і етнограф Льюїс Генрі Морган, ґрунтуючись на критерії рівня розвитку продуктивних сил, виділив три епохи в історії людства: дикунства, варварства й цивілізації.

Відомі також періодизації всесвітньої історії Ж. Ж. Руссо, Ф. Енгельса, К. Маркса, М. С. Грушевського.

Так, К. Маркс, виходячи з принципу матеріалістичного розуміння історії, поклав в основу своєї періодизації спосіб виробництва, або формаційну концепцію. Тому за Марксом історія людства являє собою послідовну зміну суспільно-економічних формацій – первіснообщинної, рабовласницької, феодальної, капіталістичної, комуністичної.

Історія України, як складова всесвітньої історії, має і свою періодизацію.

1. Праісторія України (1 млн. р. до н. е. – IX ст. н. е.)
2. Князівський період в історії України (IX ст. н. е. – 1340 р.)
3. Україна в складі Литви та Польщі (1340–1648 рр.)
4. Період козацько-гетьманської державності (1648 – кінець XVIII ст.)
5. Національно-визвольні та суспільні рухи, боротьба за відродження української державності (XIX – поч. XX ст.)
6. Радянська Україна (1921–1991 рр.)
7. Новітня Українська держава (1991–до сучасності)

Історичні джерела та історіографія Історії України Історичними джерелами вважається все, що було створено людським суспільством і дійшло до нас у вигляді предметів матеріальної культури, пам'яток писемності, світогляду, моралі, звичаїв, мови. За способом передачі подій минулого історичні джерела поділяються на такі види: 1. Речові (знаряддя виробництва, предмети побуту, монети, споруди тощо). 2. Етнографічні (дані про характерні особливості культури, побуту, звичаїв). 3. Лінгвістичні (мова, діалекти). 4. Усні (пісні, думи, легенди, перекази, прислів'я, приказки тощо). 5. Писемні (записи на папірусі, пергаменті, бересті, папері): – актові матеріали (офіційні документи різних установ); – оповідні пам'ятки (літописно-мемуарні та літературні твори). 6. Фотодокументи. 7. Графітні (стародавні написи на стінах, різних речах, склі, кераміці, гарматах, тобто – це написи на всьому, крім паперу).

Ранньофеодальна держава Київська Русь та її роль в історії України

Типи етнічних спільнот: плем'я (рід)– відповідає первіснообщинній формації;

народність – відповідає феодальній та рабовласницькій формаціям;

нація – відповідає капіталістичній формації.

Визначення понять: «народ» («етнос»), «народність», «нація», «етногенез».

Слово «народ» майже злилося з поняттями «етнос» і «етнічна спільнота», а нерідко воно застосовується як тотожне термінові «нація».

Взагалі поняття „народ”, походить від слів «рід», «родина», «народити».

Згідно з етносоціальним підходом, поняття „народ” охоплює всі класи, суспільні верстви та прошарки, що мешкають на території Української держави.

До українського народу, таким чином, входять не лише етнічні українці, але й представники всіх інших етнічних груп (меншин), що проживають на території України.

Спираючись на наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених, можна запропонувати таке визначення етносу.

Етнос – це стійка природно та історично сформована на певних територіях динамічна людська спільнота, що має власну самоназву й усвідомлює свою єдність та спільне походження, протиставляючи себе всім іншим аналогічним утворенням, і характеризується сталими своєрідними ознаками мови, культури, способу життя, психічного складу та менталітету, стійкими господарськими та економічними зв'язками.

Термін «народність» застосовується при вивченні етнічних процесів Х–ХІХ ст. Виходячи з формаційного членування історичного процесу, історики та етнографи визначають термін «народність» як рівень етноісторичної зрілості, що відповідає першому етапові класового суспільства (починаючи з рабовласницького).

Відтак народностями називають людські спільноти, які виникли на основі злиття племінних об'єднань, передували націям і мали такі риси, як спільність мови, території, економічних і культурних зв'язків. Отже, згідно з таким підходом категорія «народ» має означати державну, а «народність» – етнічну належність населення. Нація – це найвища стадія в розвитку етнічних спільностей і не всі вони досягли такого рівня. З 3,5 тисяч етносів у сучасному світі лише 800 є націями.

Нація – це політично організований етнос або група етносів, які об'єднані спільними інтересами у створенні своєї національної держави. Поняття „нація” у наш час набуло значення „одержавлений народ”, тоді як словом „етнос” користуються найчастіше для позначення народу взагалі, незалежно від того, створив він власну державу чи має колоніальний статус у державі сусідів.

Етногенез – це процес зародження, формування й зникнення етнічних спільнот та сукупності суспільних явищ і процесів, що визначають зміст і форми їхньої життєдіяльності.

Основні концепції формування (етногенезу) українського народу:

1. автохтонно-міграційна. Прихильники автохтонізму вважали, що після появи первісної людини територія України вже ніколи не залишалася обезлюдненою, тому саме автохтони становили головну «етногенетичну підоснову», у яку лише вкраплювалися всі пізніші іноетнічні елементи. Міграціоністи доводять, що постійні потужні міграційні хвилі, які

прокочувалися територією України, докорінно змінювали етнічну ситуацію, спричиняючи виникнення щоразу якісно нових поліетнічних суспільностей.

2. трипільсько-арійська Трипільська версія походження українців стверджує, що український етнос вже існував за часів трипільської археологічної культури, тобто 5–7 тис. років тому. При такому підході українська історія зразу стає винятком із загальноєвропейської. Адже більшість народів помірної смуги Європи має вік близько 1,5 тис. років. Немає ніяких серйозних наукових підстав вважати українцями стародавніх аріїв Індії та Ірану. Трипільсько-арійська версія етногенезу українців є типовим прикладом історичної міфотворчості, бо надто погано аргументується науковими фактами. Прибічники такого надзвичайно давнього віку українців є, як правило, аматори, а не фахівці-історики.

3. ранньослов'янська. Багато сучасних вчених вважає її найбільш прийнятною. Саме із середини I тисячоліття після закінчення Великого переселення народів та падіння Римської імперії можна простежити відсутність значних етнічних катаклізмів, змін у складі населення та безперервність етноісторичних процесів на українських землях. Ранньослов'янська концепція етногенезу українського народу узгоджується із загальними законами етнічного розвитку середньовічної Європи. Переважна більшість європейських народів, що знаходилася в зоні впливу Римської імперії (французи, німці, англійці, іспанці, чехи, серби, хорвати, поляки та ін.), народилася в ранньому Середньовіччі у V–VII ст.

4. давньоруська – має два відгалуження. Представники одного з них стверджують, що Київську Русь утворили праукраїнці – „імперський” (панівний) етнос, який склався з південноруських союзів племен – волинян, полян, деревлян, хорватів, уличів, тиверців. Він став «консолідуючим ядром» державотворчого процесу. Інші спільноти, зокрема, і пращури білорусів та росіян, були лише одними з етнічних субстратів, що входили до цього поліетнічного організму. Прихильники іншої точки зору доводять, наче б то в Києворуській державі склалася вже згадувана „давньоруська народність”, на основі якої вже потім почали формуватися три східнослов'янські народи – росіяни, українці та білоруси.

5. пізньосередньовічна – тісно пов'язана з теорією давньоруської народності і є її своєрідним продовженням. Суть цієї теоретичної конструкції полягає у доведенні, що процес виокремлення українців як самостійного етносу розпочався у XII–XIII ст., а завершився лише у XIV–XV ст., після монгольської навали, яка саме й спричинила розпад давньоруської народності. Таким чином, фактично «відсікається» і заперечується весь попередній складний і тривалий процес формування українців.

Рекомендована література:

1. Вівчарик М. М., Капелюшний В.П. Українська нація: витоки, становлення і сьогодення. Навч. посібник. – К.: Олан, 2003. – 280 с.
2. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
3. Грушевський М. С. Звичайна схема „русской” історії й справа раціонального укладу історії Східного Слов'янства //Пам'ятки України. – 1991. – № 3.
4. Залізняк Л. Від склавинів до української нації. – К.: Т-во „Знання”, 1997. – 197 с.
5. Петров В.П. Походження українського народу. К.: МП „Фенікс”, 1992. – 192 с.
6. Півторак Г. Українці: Звідки ми і наша мова. – К.: Наукова думка, 1993. – 200 с.
7. Савчук Б. Українська етнологія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2004. – 559 с.
8. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХУІІІ ст.: [Навч. посібник]. – К.: Генеза. 1997. – 312 с.

Українські землі у складі Литви та Польщі (XIV –XVII ст.)

Литовське князівство виникло в XIII ст. Набираючи потужності, воно скористалося ослабленням сусідніх земель, передусім українсько-білоруських, й почало збільшувати за їхній рахунок власні території. Першим надбанням Литви на українських землях стала Волинь, яка після смерті Юрія-Болеслава 1340 р. перейшла під владу Любарта Гедиміновича. Потім упродовж одного-двох десятиліть під контроль Вільна — столиці Литовського князівства — перейшли також Київщина з Переяславщиною, Чернігово-Сіверщина та Поділля. Приєднання цих земель перетворило Литовське князівство на велику феодальну державу, яка мала назву: Велике князівство Литовське. Особливості тієї держави дали історикам підстави називати її Литовсько-Руською. Адже підкорення литовськими князями руських земель відбувалося в основному мирно. Здійснювалося воно здебільшого на взаємовигідних умовах: великий князь литовський зобов'язувався обороняти руські землі, вимагаючи натомість від населення покори. Литовці дозволяли місцевій українській знаті обіймати найвищі адміністративні посади. Русинські бояри ставали на службу до великого князя литовського, за що за ними закріплювалися їхні родові землі. На місцях залишалася вся попередня система управління. Збереження традиційного укладу здійснювалося за принципом: «Старого не змінюємо, а нового не впроваджуємо».

На початок XVI ст. стало очевидним, що Велике князівство Литовське близьке до занепаду. У 1522 р. Москва відібрала у нього Чернігів і Стародуб на північному сході України. А у 1549 та 1552 рр. воно не змогло протистояти двом великим вторгненням татар. У 1562-1570 рр. наростаюча криза сягнула критичної межі, коли Литва ув'язла в нову триваючу війну з Московським царством.

Скликаний у 1569 р. в Любліні королем Сигізмундом Августом сейм призвів до укладення 1 липня 1569 р. Люблінської унії. Внаслідок підписання унії утворилася Річ Посполита, що мала єдиного виборного короля, сейм, гроші, податки та єдину зовнішню політику. Тепер до Польської корони відходили всі українські землі, що раніше належали литовцям (Підляшшя, Волинь, Брацлавщина, Київщина). Люблінська унія 1569 р. стала для українців подією величезної ваги. Попри всі недоліки Велике князівство Литовське протягом двох століть створювало для них сприятливі умови існування. Українські князі хоч і підпорядковувалися литовцям, однак, мали великий впливу суспільній, економічній релігійній та культурній царинах життя. Проте, як свідчила доля Галичини, що першою потрапила під владу Польщі, з переходом українських земель від Литви до Польщі було поставлено під сумнів саме існування українців як окремої етнічної спільності.

Рекомендована література:

1. Борисенко В.Й. Курс української історії: з найдавніших часів до XX століття / В.Й. Борисенко. – К., 1996.
2. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Т.1 / Д. Дорошенко. – К., 1992.
3. Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура / Я. Ісаєвич. – Львів, 1996.
4. Історія України / Керівник авт. колективу Ю.Д.Зайцев. – Вид. 2-ге, зі змінами. – Львів, 1998.
5. Історія України в прозових творах та документах: на переломі. Друга половина XV – перша половина XVI ст. – К., 1994.
6. Світлична В.В. Історія України / В.В. Світлична. – К., 2005.
7. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна / Н. Яковенко. – Київ, 2008

Українська національна революція 1648 -1676 рр.

Боротьба, яка розпочалася в середині XVII ст. на українських землях, насамперед мала на меті звільнення українського народу з-під панування Речі Посполитої.

З-поміж основних її причин можна виділити наступні:

Соціальні причини. До середини XVII ст. вкрай загострилася соціально-економічна ситуація, пов'язана з трансформацією поміщицьких господарств у фільварки. З одного боку, це сприяло зміцненню феодальної земельної власності, а з іншого – посиленню кріпосної залежності, оскільки прибутки польських та українських феодалів тепер прямо пов'язувалися з нещадною експлуатацією селян. Значно зросла панщина, яка у Східній Галичині і на Волині досягла 5–6

днів на тиждень. У той же час невпинно зростали натуральні та грошові податки. Свавілья і влада польських магнатів і шляхти були безмежними – вони могли будь-кого з селян продати, обміняти і навіть убити. Ще однією невдоволеною соціальною верствою було реєстрове козацтво, яке, відірвавшись від кріпосного селянства, не досягло, однак, усіх прав і привілеїв шляхти. У складній ситуації опинилося й міщанство, яке мусило платити податки, відпрацьовувати повинності (чинш по 20–30 грошів з „диму”, церковну десятину та ін.) та фактично було позбавлене місцевого самоврядування. Стосовно української православної шляхти, то вона користувалася значно меншими політичними правами, ніж польська. Таким чином, майбутня національно-визвольна війна мала досить широку соціальну базу.

Національно-політичні причини. Відсутність власної державності, обмеження українців у правах, проголошення їхньої неповноцінності, асиміляційні процеси – все це підводило до того, що як самостійний суб’єкт український народ міг зійти з історичної сцени. Причому імперська доктрина Польщі проголосила, буцімто українські землі споконвіку належали їй, а тепер на законних засадах Люблінської унії 1569 р. до неї повернулися.

Релігійні причини. Політика національного і культурного поневолення українців Річчю Посполитою базувалася на католицизмі. Насильницьке покатоличення населення, утиски православної церкви, конфіскація церковного майна і земель об’єднали у русі спротиву широкі верстви людності, незважаючи на розбіжність економічних і соціальних інтересів.

Суб’єктивні причини. Особиста образа і бажання помститися за розорений польськими панами хутір Суботів та збездичену сім’ю самого Богдана Хмельницького.

Для успішного початку національно-визвольної революції саме в середині XVII ст. склались й об’єктивні умови.

По-перше, козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст. дали українському народові значний військовий досвід, піднесли його національну самосвідомість, психологічно налаштували на переможну війну.

По-друге, існування Запорізької Січі, розширення її впливу створювало основу для розбудови в майбутньому повноцінної Української держави.

По-третє, на цей період припадає ослаблення королівської влади. Зміцнення великого феодалного землеволодіння зумовило відцентрові тенденції у Речі Посполитій.

Тобто до 1648 р. в Україні сформувався цілий клубок серйозних суперечностей, вирішення яких було можливо тільки силовими методами. І для їх застосування склалися необхідні умови.

За характером це була національно-визвольна, антифеодална боротьба українського народу, в якій значну роль відігравало і релігійне протистояння (католицизм – православ’я).

Русійними силами революції виступали усі верстви українського суспільства середини XVII ст. Роль лідера виконувало козацтво, під керівництвом якого згуртувалося селянство,

міщанство, православне духовенство, а також дрібна українська шляхта, яка також потерпала від свавілля польських магнатів.

Стосовно хронологічних рамок, типології та періодизації національно-визвольної боротьби, що розпочалася в 1648 р. під проводом Богдана Хмельницького, то, на жаль, серед істориків ще й сьогодні немає єдиної думки. У висвітленні цього періоду нашої історії найчастіше вживаються терміни: „війна” (національно-визвольна, визвольна, козацька, селянська і т. д.), „повстання” (народне, козацьке, селянське, українське), „революція” (українська, національна, національно-визвольна тощо). Немає єдиної думки й у визначенні періодів і хронологічних рамок, особливо закінчення національно-визвольної боротьби. Найчастіше називається 1654, 1657, 1676 та ін. роки. На нашу думку, найобґрунтованішим можна вважати висновок В. Смолія та В. Степанкова, а також історика О.Д.Бойка, які вважають, що це була українська національна революція, яка розпочалася в 1648 р. і пройшла у своєму розвитку три основні періоди:

I період (лютий 1648 – серпень 1657р.) – початок і найбільше піднесення національно-визвольної та соціальної боротьби, яка привела до утворення Української національної держави – Гетьманщини.

II період (вересень 1657 – червень 1663 р.) – громадянська війна, що привела до поділу козацької України на Лівобережну і Правобережну.

III період (червень 1663 – вересень 1676 р.) – боротьба за возз’єднання української держави, за її суверенітет. Тобто закінчується українська національна революція після падіння гетьмана П. Дорошенка у 1676 р.

Рекомендована література

1. Історія України: нове бачення / За ред. В.А. Смолія. – К., 2000.
2. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 р.) / І.О. Овсій. – К., 2002.
3. Рудницький Ю. Ієремія Вишневецький. Спроба реабілітації / Ю. Рудницький. – Львів, 2008.
4. Свешніков І.К. Битва під Берестечком / І.К. Свешніков. – Львів, 1992.
5. Смолій В.А., Степанков В.І. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет / В.А. Смолій, В.І. Степанков. – К., 1995.
6. Смолій В.А., Степанков В.І. Українська державницька ідея / В.А. Смолій, В.І. Степанков. – К., 1997.

Українські землі в 17-18 століттях

«Руїна» – період в історії України, який розпочався після смерті Б.Хмельницького і характеризується боротьбою за владу між представниками козацької верхівки, поділом України та втручанням у її внутрішні справи іноземних держав (Московії, Речі Посполитої, Туреччини).

Гетьманщина – неофіційна назва козацької держави, яка набуває поширення наприкінці XVII – XVIII ст.

Причини Руїни:

- Виникнення гострих соціальних конфліктів та охоплення значної частини народу бунтівними настроями
- Загострення суперечок в середовищі української державної еліти з питань внутрішньої і зовнішньої політики
- Відсутність загальнонаціонального лідера та боротьба за гетьманську владу між різними політичними силами
- Слабкі державницькі традиції, низький рівень політичної свідомості українців.
- Соціальне розшарування (небажання селян та простих козаків коритися шляхті та козацькій еліті).
- Несприятливе міжнародне становище. Іноземна інтервенція в Гетьманщину з боку Речі Посполитої, Московської держави, Османської імперії та Кримського ханства.

Інтервенція – втручання однієї чи декількох держав у внутрішні справи іншої держави шляхом застосування військових сил.

Під час «Руїни» відбувалася боротьба за владу між:

- козацькою старшиною Війська Запорозького;
- шляхтою;
- «черню» – нижчими прошарками суспільства (міщанами, селянами, простими козаками).

Рекомендована література.

1. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі / О. Апанович. – К., 1993.
2. Апанович О. Розповіді про запорізьких козаків / О. Апанович. – К., 1991.
3. Борисенко В.Й. Курс української історії: з найдавніших часів до XX століття / В.Й. Борисенко. – К., 1996.
4. Голобуцький В. Запорізьке козацтво / В. Голобуцький. – К., 1994. Історія України: нове бачення. / За ред. В.А.Смолія. – К., 2000.
5. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках / Д. Наливайко. – К., 1992.

6. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 р.) / І.О. Овсій. – К., 2002.
7. Смолій В.А., Степанков В.І. Правобережна Україна в другій половині XVII-XVIII ст.: проблеми державотворення / В.А. Смолій, В.І. Степанков. – К., 1993.
8. Смолій В.А., Степанков В.І. Українська державницька ідея / В.А. Смолій, В.І. Степанков. – К., 1997.
9. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: у 3-х томах. Т.ІІ. / Д.І. Яворницький. – Львів, 1991.

Українські землі в XIX ст.

XIX ст. характеризується передусім кризою феодально-абсолютистських порядків і перемогою капіталізму. Його обличчя здебільшого визначалося революційною хвилею 1848—1849 рр., яка охопила європейські країни. До 70-х років XIX ст. на Заході закінчились буржуазні революції. Розпочався відносно мирний період розвитку капіталізму.

Україну не обминули ні європейська революція середини XIX ст., ні дві війни (на початку та в середині XIX ст.) найбільших на ті часи світових імперій — Російської та Австро-Угорської, у складі яких перебували її землі.

Рекомендована література.

1. Борисенко В.Й. Курс української історії: з найдавніших часів до XX ст. / В.Й. Борисенко. – К., 1996.
2. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.) / В. Верига. – Львів, 1996.
3. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. / Я. Грицак. – К., 1996.
4. Дорошенко Д. Нарис історії України / Д. Дорошенко. – К., 1991.
5. Коновець О.Ф. Просвітницький рух в Україні (XIX – перша третина XX ст.) / О.Ф. Коновець. – К., 1992.
6. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760 – 1830) / З. Когут. – К., 1996.

Українські землі в XX ст.

Національне відродження (1917–1933)

Під час I етапу національного відродження було проголошено національну суверенну державу при повному дотриманні демократичних засад рівності українського народу і тих народів, що населяли Україну. З 1923 р. починається хвиля так званої «українізації». Закінчився цей період трагічно: у 1926 р. сталінський уряд почав в Україні наступ на українську культуру, переслідування, а далі й знищення творчої інтелігенції. Цей етап увійшов в історію національної культури як «розстріляне відродження».

Тоталітарне панування соцреалізму (1933–1956)

Для II етапу характерний монопольний диктат соціалістичної бюрократії, що призвело до морального занепаду духовної культури у всіх її формах. Основний наслідок цієї доби — фізичне і духовне знищення представників національної інтелігенції (1934—38).

Стихійне піднесення духу національного опору (1956–1987)

В III період відродження — політичної «відлиги» (1956—61) — відбулася відносна лібералізація політики КПРС щодо національних культур. Сталося деяке поліпшення мовної ситуації, зокрема був перевиданий «Словник української мови» Б. Грінченка, зроблені перші кроки в українізації вищої та середньої спеціальної освіти.

Головним наслідком цієї доби було формування нового покоління митців, так званих «шестидесятників», які прагнули відновити втрачену національну традицію, боролися проти тоталітарної системи. «Відлига» закінчилася трагічно: більшість з «шестидесятників» були репресовані, а Василь Стус, В. Марченко, Олекса Тихий, Юрій Литвинзагинув в ув'язненні.

Національно-духовне оновлення (з 1987)

У другій половині 80-х рр. відбувається значне оновлення національної культури, зорієнтоване на загальнолюдські вартості світової культури. Розпочинається IV етап відродження як заперечення штучних догм соцреалізму і вартостей комерційної поп-культури.

Рекомендована література.

1. Колективізація і голод на Україні. 1929 – 1933. Збірник документів і матеріалів. – К., 1992.
2. Конквест Р. Жнива скорботи: радянська колективізація і голодомор / Р. Конквест. – К., 1989.
3. Політична історія України: в 6-ти томах. Т.3. (1921-1938). – К., 2003.
4. Касьянов Г. Українська інтелігенція 20 – 30-х років: соціальний портрет та історична доля / Г. Касьянов. – К.; Едмонтон, 1992.
5. Кульчицький С. Ціна “великого перелому” / С. Кульчицький. – К., 1993.
6. Курносів Ю. Інакомислення в Україні (60-ті – перша половина 80-х рр.) / Ю. Курносів. – К., 1994.

7. Слюсаренко А.Г., Гусєв В.Г., Дрожжин В.П. Новітня історія України. 1900 – 2000: Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.Г.Гусєв, В.П.Дрожжин та ін. – К., 2000.
8. Шаповал Ю. Україна ХХ століття: особи та події в контексті важкої історії / Ю. Шаповал. – К., 2001.

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1.

Виникнення та розквіт Київської Русі

1. Східнослов'янські племена – предки українців – напередодні утворення держави.
2. Київська держава за перших князів. Теорії виникнення Київської Русі. Періодизація розвитку Київської Русі.
3. Київські князі: здобутки, помилки, значення діяльності (порівняльна характеристика).
4. Причини феодальної роздробленості та історичне значення Київської Русі.
5. Галицько – Волинська держава.

Практичне заняття 2.

Запорозька Січ - особлива форма української національної держави

1. Особливості Запорозької Січі як форми державності.
2. Козацькі повстання 90-х рр. 16 ст. та їх місце в національно-визвольному русі. Доба героїчних походів українського козацтва першої чверті 17 ст. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний.
3. Запорозька Січ у 17 ст. Обмеження прав. І.Сірко, І.Мазепа, П.Орлик та оцінка їх діяльності.
4. Ставлення царизму до Запорозької Січі. Знищення Січі.

Практичне заняття 3.

Національно-визвольна війна: причини, перебіг та наслідки

1. Характеристика геополітичного становища українських земель напередодні війни.
2. Основні етапи національно-визвольної війни 1648-1657рр.
3. Держава Гетьманщина і її атрибути.

4. Сутність Переяславсько-Московської угоди в контексті державотворчих процесів другої половини XVII ст.

5. Наступ російського царизму на українську державність в другій половині XVII – XVIII ст.

Практичне заняття 4.

Форми українського національного руху у XIX столітті та їх результативність.

1. Формування українознавчих центрів та їх діяльність.
2. Кирило-Мефодіївське товариство про шляхи боротьби українського народу за соціальне і національне визволення.
3. Громадівський рух і його ідеали.
4. Народницький рух.
5. Селянський рух 60-90-х років XIX ст.

Практичне заняття 5.

Українська національно-демократична революція 1917 -1922 рр.(2 год.)

1. Соціально-економічні та політичні передумови української національно-демократичної революції.
2. Українські землі в Першій світовій війні.
3. Утворення та діяльність УЦР. Характеристика політичних режимів, що існували у 1917-1922 рр.

Практичне заняття 6

Українські землі в соціалістичних експериментах 20-х -30-х років.

1. Плани індустріальної перебудови України в роки перших п'ятирічок.
2. Трудовий ентузіазм 30-х років в Донбасі.
3. Плани суцільної колективізації і Україна. Зміни у соціальному складі населення.
4. Голодомор 1932-1933 років – наслідок партійного керівництва сталінського режиму.
5. Демографічні і соціальні втрати України під час голодомору.

Наш край в роки Великої Вітчизняної війни

(екскурсія до міського історичного музею)

Практичне заняття 7.

Піднесення національно-визвольного руху у 70-80-і роки ХХ ст.

Розвиток національної самосвідомості.

1. Діяльність українських дисидентів. Українська Гельсінська спілка.
2. Поява суспільних організацій культурологічного напрямку. Рух. Прийняття закону «Про мови».
3. Масові акції громадянської непокори.
4. Перехід до багатопартійності. Спектр українських політичних партій.

Практичне заняття 8

Економічні, політичні, соціальні проблеми в незалежній Україні.

1. Проблема енергетичної залежності.
2. Перехід до ринкових відносин і перешкоди на цьому шляху.
3. Проблеми взаємовідносин між гілками влади. Конституційний процес.
4. Політичні процеси етапу незалежності України.
5. Досягнення України в роки незалежності.

Рекомендована література.

1. Вівчарик М.М., Капелюшний В.П., Українська нація: витоки, становлення і сьогодення. Навч. посібник. – К.: Олан, 2003. – 280 с.
2. Грицак Я. Що залишилось після Помаранчевої революції. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 31 с.
3. Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації. – К.: Бібліотека українця, 2004. – 256 с.
4. Залізняк Л.Л. Первісна історія України: Навч. посібник / Залізняк Л.Л. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.
5. Петров В.П. Походження українського народу. К.: МП „Фенікс”, 1992. – 192 с.
6. Смолій В. А., Гуржій О. І. Як і коли почала формуватися українська нація. – К.: Наукова думка, 1991. – 63 с.
7. Нариси з історії українського державотворення. – К.: Генеза, 1995. – 608с.

Творчі питання та проблеми, що пропонуються для обговорення на практичних заняттях.

Про кого говорили ?

1. «Тесть Європи»
2. Історик М.Грушевський про нього: «Смілій і чесний лицар-войовник, що у всім поступає одкрито і сміло, не шукає здобичі, ні багатства, цінить тільки славу воєнну і для неї одної живе. Се герой княжої дружини, її найвищий ідеал».
3. „Сонце руїни”
4. «У Богдана Хмельницького ... пройшов усі шаблі служби...»
5. Д.Дорошенко: «В особі...православна церква знайшла собі видатного провідника, який сполучав щасливо в своїй особі всі дані, потрібні в тодішніх обставинах...».
6. «...ставив справу української церкви настільки широко, що не відкидав навіть ідеї порозуміння з Римом»
7. Людина «з подвійним дном» і «з тисячею лиць»
8. Г. Хоткевич: «Вище й вище ставитиметься пам'ятник народний в душах народу тому, хто так давно, в темні часи середньовіччя, під серцем виносив ту ідею, яка тепер стрясає передовими сучасних синів України».
9. Польський король Ян III Собеський: «... - воїн славний і в ратній справі великий промисловець».
10. Історик Д.Яворницький: «Ім'я його як ватажка оточене було ореолом нездоланного, і тому вороги боялися його більше вогню, більше бурі, більше пошесті світової».
11. Французький дипломат, що відвідав його у 1704 році в Батурині відзначав, що він досконало володіє мистецтвом «говорити і не сказати».
12. П. Орлик: «Він знехтував усім, що було йому найдорожчого у світі, знехтував і самим життям, аби піднести свою Вітчизну і визволити її з-під московського ярма».
13. Історик М.Грушевський: «...гетьманство ... - це останній відблиск української державності...перед остаточним знищенням української автономії».
14. «Апостол правди і науки».
15. «Український Кремуцій Корд».
16. На думку російського письменника М.Чернишевського, він «...був людиною такої широкої вченості, такого розуму і так любив істину, що праці його мають

дуже високу наукову цінність. Його розуміння діячів та подій російської історії майже завжди або збігаються з істиною, або близькі до неї».

17. „Він ... гріє всю Україну, а світить далеко, ще далі ”

18. М. Грушевський: „... це останній відблиск української державності ... перед остаточним знищенням української автономії ”

19. Він «...є переконливим прикладом еволюції соціал-демократичного діяча революційного плану в діяча національно-державного»

20. Л. Винар: «Діяльність і творчість... творять цілу епоху в інтелектуальному, науковому, національно-культурному і державному розвитку нової України. Він побіг Траса Шевченка й Івана Франка – «цієї всеукраїнської трійці» культурного і національно-державного відродження української нації – належить до унікальних і найвидатніших постатей в історії України».

21. Іноземні журналісти називали його «український Гарібальді».

22. Історик В.Липинський: «Трьох синів рідних має сьогодні наша мати – спільна наша людська громада – Україна: хлібороба-гетьманця і неомонархіста, більш або менш соціалістичного інтелігента-демократа й республіканця, і пролетаря – большевика та інтернаціоналіста. Всі сини її поріжені, кволі, слабосилі й сильної, об'єднуючої їх всіх національної ідеї вони досі для громади своєї створити були не в силі»

23. На думку видатного вченого Йозефа Шумпетера, він «найкращий слов'янський економіст».

Проблемні запитання для обговорення.

1. Доведіть або спростуйте тезу, що події 1917-1919 рр. в Україні є справжньою Українською революцією.
2. Яке з тверджень, на вашу думку, найбільше відповідає дійсності:
 - А) Українська національна революція початку XX століття зазнала поразки із-за внутрішніх чинників.
 - Б) Українська національна революція початку XX століття зазнала поразки із-за зовнішніх чинників.
3. Побудуйте альтернативні сценарії розгортання подій за часів Центральної Ради.
4. Яка оцінка Гетьманату П.Скоропадського, на вашу думку, найбільше відповідає дійсності:
 - А) «Гетьманат Скоропадського – це витвір найконструктивніших верств українського суспільства, справжнє творення української державності».

Б) «Гетьманат П. Скоропадського – переворот, здійснений німцями, «реставрована монархія», диктатура русофільського забарвлення».

5. Як ви вважаєте, чи правомірно вважати Директорію УНР спадкоємницею Центральної Ради? Відповідь обґрунтуйте.

6. Чи можна, на вашу думку, віднести махновщину до національного руху?

7. Порівняйте українських політиків В. Винниченка і Петлюру. Що, на ваш погляд, їх об'єднувало (політичні погляди, ідеали, факти біографії чи інше)? Як ви вважаєте, які риси характеру і які вчинки Павла Скоропадського відповідали титулу «гетьман»?

8. Як ви вважаєте, ким був Нестор Махно: героєм чи людиною, що мала політичні амбіції і боролася за владу?

9. Одні історики вважають політику «воєнного комунізму» тимчасовою політикою більшовиків, викликаною виключно труднощами воєнного часу; інші – вбачають у ній насамперед форсовану реалізацію більшовицької тоталітарної моделі устрою суспільства. Яка оцінка, на вашу думку, найбільше відповідає дійсності? Відповідь обґрунтуйте.

10. Здійснивши аналіз перебігу історичних подій, з'ясуйте: згортання непу – це сталінська примха чи закономірне явище в умовах розбудови соціалізму? Відповідь обґрунтуйте.

11. Чим можна пояснити той факт, що під час світової економічної кризи в радянській Україні були наявні ознаки економічного зростання?

12. Яке з тверджень, на вашу думку, найбільше відповідає дійсності:

А) «Форсовану індустріалізацію можна було здійснити у рамках непу і без суцільної колективізації».

Б) «Форсовану індустріалізацію неможливо було здійснити у рамках непу, а лише шляхом проведення суцільної колективізації».

13. Поміркуйте, як розгорталися б події у світі, якби Гітлеру не вдалося підписати пакт Молотова-Ріббентропа? Як могла б скластися доля України?

14. Чи погоджуєтеся ви із твердженням, що трагедія українського народу у роки Другої світової війни полягала у поділі між двома ворогуючими арміями: Червоною армією та Українською повстанською армією? Чому це відбулося? Обґрунтуйте свою відповідь.

15. У чому полягають сильні та слабкі сторони політики післявоєнного відновлення України (1945-початок 1953 рр.). Чи можна було досягти кращих результатів? Як би тривав відновлювальний процес, якби Україна отримала допомогу за планом Маршала?

16. Яка теза, на вашу думку, найбільше відповідає дійсності:

А) «Хрущовська відлига» оптимізувала життя в Україні в усіх сферах».

Б) «Хрущовська відлига» внесла хаос, дезорганізацію та дестабілізацію в українське суспільство та негативно відбилася на економіці, політиці, соціальній сфері та культурі». Відповідь аргументуйте фактами.

17. Існують різні оцінки стану України в 60-80-х роках ХХ ст. Керівництво радянської України вважало, що досягнуто високого життєвого рівня життя населення. Сучасні українські історики вважають, що цей період можна назвати «системною кризою». Проаналізуйте стан українського суспільства (політика, економіка, соціальна сфера, культура) і дайте власну оцінку процесам того часу.

18. Чим можна пояснити той факт, що на референдумі 17 березня 1991 року 70,5% українців висловилися за збереження СРСР і збереження України в складі держави, а на референдумі 1 грудня 1991 року 90,32% українців висловилися за незалежність України? Відповідь обґрунтуйте.

19. Україна, Польща, Литва, Латвія, Естонія майже одночасно стали на шлях розбудови власної держави та реформування економічної системи. Проте сьогодні Україна значно відстає від цих країн за темпами економічного та соціального розвитку. В чому причини відставання України? Що необхідно зробити, на вашу думку, для прискорення розвитку України?

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

4.1. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних робіт (для студентів денної форми навчання)

1. Боспорське царство: феномен греко-варварських взаємовпливів.
2. Готи на Півдні України: від держави Германаріха до князівства Феодоро.
3. Генеза концепції давньоруської народності в історичній науці.
4. Етногенез українського народу.
5. Повсякденне життя давньоруського міста.
6. Жінка в повсякденному житті давньоруського середньовіччя.
7. Релігійні уявлення давніх слов'ян. Київоруська спадщина та дискусії з приводу її приналежності.
8. Феофан Прокопович на «службі» російського самодержавства.

9. Особливості трипільської культури в українській історії.
10. Особливість історичної долі Півдня України.
11. Ідея «Москва – третій Рим»: прихильники і противники в історичній думці другої половини XVII – початку XVIII століть
12. Монархічно-імперська ідея Москви як спадкоємниці традицій Києва в історичній думці Звідки пішли слов'яни, як вони з'явилися в українських землях?
13. Літописне пояснення причини приходу до влади норманів у слов'янських землях.
14. Роль Данила Галицького в історії Галицько-Волинської держави.
15. Останні князі Галицько-Волинського князівства. 23. Коли вперше згадується назва «Україна» і яким є її походження?
16. Як і чому відбувся поділ українських земель в XI-XV ст.?
17. Яким було становище України у складі Литовського князівства?
18. Утворення Річі Посполитої та наслідки для українських земель переходу під владу Польщі?
19. Як виникло українське козацтво і яку роль воно відігравало в українській історії?
20. Розвиток приватного аграрного господарства на землях України в XVI – на початку XVII ст.
21. Кримсько-татарське ханство в історії України.
22. Соціально-правова організація Запорозької Січі.
23. Українське козацтво у міжнародних відносинах у другій половині XVI ст.
24. Українське козацтво в російсько-турецьких війнах.
25. Етапи становлення і розвитку української козацької держави Б. Хмельницького.
26. Українська шляхта у XVII ст.
27. Братські школи в Україні (XVII ст.).
28. Україно-російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст.
29. Українсько-російські відносини другої половини XVII – XVIII ст.
30. Україна очима іноземних подорожніх XVIII ст.
31. Охотницьке військо у військово-політичній системі Лівобережного Гетьманату.
32. Історичний портрет Северина Наливайка.
33. Історія гривні: від часів Київської Русі до її затвердження у якості національної валюти 1996 р.
34. Історичний портрет Максима Кривоноса.
35. Історичний портрет Івана Богуна.
36. Становище національних меншин в Наддніпрянській Україні у XIX ст.
37. Польсько-українські стосунки в першій половині XIX ст.

38. Ідея державотворення в суспільно-політичному житті України в першій половині XIX ст.
39. Народовський рух у Галичині як суспільно-політична течія.
40. Москвофільський рух у Галичині як суспільно-політична течія.
41. Радикальний рух у Галичині як суспільно-політична течія.
42. Культурно-освітня та соціально-економічна діяльність земств в Україні (60-х – 90-х років XIX ст.).
43. Розвиток кредитно-банківської системи на Правобережній Україні у другій половині XIX ст.
44. Життєвий рівень найманих робітників цукрової промисловості в пореформений період (60-х-90-х років XIX ст.).
45. Міське самоврядування на Правобережній Україні у другій половині XIX ст.
46. Динаміка етнонаціональних змін в Україні у XIX ст.
47. Вища освіта в Україні в другій половині XIX ст.
48. Становлення та розвиток системи жіночої освіти в Україні.
49. Повсякденне життя сім'ї парафіяльного священика у XIX ст.
50. Купецтво в Україні у XIX – на поч. XX ст.
51. Соціальне становище українського селянства Лівобережної України в 60 – 90 рр. XIX ст.
52. Український студентський рух на західних землях у XIX – на початку XX ст.
М.П. Драгоманов: педагогічна діяльність.
53. Громадсько-культурна діяльність М.П. Драгоманова.
54. Історичні погляди М.П. Драгоманова.
55. Селянський рух в Україні у період визвольних змагань (1917 – 1920 рр.).
56. Аграрні реформи українських урядів (1917 – 1920 рр.).
57. Національне питання в діяльності українських урядів (1917 – 1920 рр.).
58. Перша українська гімназія – трудова школа імені Т. Шевченка в Києві (1917 – 1930 рр.)

Методичні вказівки до виконання індивідуальних робіт (для студентів денної форми навчання)

Індивідуальна робота є частиною самостійної роботи студентів. Самостійна робота студентів передбачає:

- вивчення теоретичних основ курсу згідно тематичного змісту за конспектами лекцій та за літературою, що рекомендується;
- виконання індивідуальних завдань до практичних занять;
- самостійне опрацювання окремих розділів навчальної програми.

Для допомоги студентам у їх самостійній роботі викладачем проводяться консультації з питань курсу.

Тему індивідуальної роботи студенти вибирають за номером у списку Журналу обліку контролю навчально-виховного процесу.

Етапи роботи над індивідуальною роботою:

- 1) підготовчий (вибір теми, знайомство з літературою);
- 2) дослідницький (складання плану роботи, аналіз літератури);
- 3) логіко-синтетичний (систематизація матеріалу, редагування, остаточне оформлення роботи);
- 4) оціночний (представлення роботи за 10 днів до модульного контролю викладачу для оцінки; отримання допуску до контрольної роботи). До роботи додається бланк для рецензування.

План індивідуальної роботи включає: вступ, 2-3 питання основної частини, висновки, список використаної літератури.

У вступі визначається актуальність теми, мета і задачі даної роботи; характеризується наявна або використана література.

В основній частині формулюються 2-3 питання плану, які повинні розкрити зміст проблеми, історію становлення і сучасний стандартний стан проблеми. Кожне питання повинно закінчуватися чітко сформульованими висновками. Важливо щоб вони мали особистісний характер. Обов'язковою складовою частиною роботи є аналіз чинної законодавчої бази та висування пропозицій щодо її вдосконалення. Список літератури повинен включати не тільки підручники і посібники, але і монографії, статті періодичних наукових видань та джерела (не менше 3-х). Список літератури складається мінімум з 7-10 джерел. При цитуванні обов'язково вказати джерело і сторінку, на якій поміщено цитату. Посилання на джерело інформації в тексті роботи є обов'язковими.

Наприклад: «У працях...стверджується...»[1–5]; «Поняття розглядається у дослідженнях українських і російських учених» [1; 5; 25; 57].

Неправильно: «Поняття вибору розглядається у (142)»; «Про це йдеться також у [83, 180, 275]». Якщо в тексті наводиться конкретна цитата, то в квадратних дужках зазначається номер позиції у списку використаних джерел і вказується конкретна сторінка. Наприклад: [5, с. 55].

Можливі також посилання в кінці документу, з використанням наскрізної нумерації (в межах всього тексту чи окремих розділів, примітки в кінці кожної сторінки (підрядкові примітки), нумерація може бути посторінкова або наскрізна). Наприклад: «Князь Володимир Великий здійснив фінансову реформу»².

Обсяг роботи 10-15 сторінок друкованого тексту А-4. шрифт – 14 TimesNewRoman, інтервал 1. Поля 20-20-20-10. Приклад оформлення титульної сторінки див. у Додатку. Індивідуальна контрольна робота оцінюється за системою: «зараховано» (А,В,С,D,E) або «не зараховано» (FX). Якщо робота не зарахована, вона повертається студенту з вимогою дорацювати її або виконати знов.

Робота «зарахована», якщо студент:

- грамотно, повно, обґрунтовано, з посиланням на діючі нормативно-правові акти, відповів на всі запропоновані питання;

- показав глибокі і повні знання курсу «Історія України»;
- провів аналіз фактичних обставин з посиланням на конкретні статті нормативних актів;
- запропонував заходи по вдосконаленню поставленої проблеми темі;
- при виконанні роботи врахував всі вимоги до її написання.

Робота може бути «незарахована», якщо студент:

- не розкрив або не повністю розкрив зміст запропонованих питань або допустив суттєві помилки, пов'язані з недостатнім знанням матеріалу курсу;

- не використовував при відповіді на питання нормативний матеріал та не посилався на нормативні акти, чи не указав використану літературу;

- відповідь носить безсистемний характер;
- не провів аналіз фактичних обставин з посиланням на конкретні дані;
- не запропонував заходи по вдосконаленню проблеми, виявленої в темі;
- не дотримувався вимог до написання контрольної роботи.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума	ОцінкаЕ	Оцінка за національною шкалою
------	---------	-------------------------------

² Вороніна М. С. Історія України: Навч. посібн./ М. С. Вороніна– К.: Видавн. дім „KM Academia”, 1997. – С. 19–20.

балів за всі види навчальної діяльності	CTS	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінка за індивідуальну роботу враховується при загальному оцінюванні СРС під час проведення заліку.

4.2 Методичні рекомендації до виконання контрольних робіт (для студентів заочної форми навчання)

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант №1

1. Визначити державний устрій Київської Русі.
2. Проаналізувати особливості політичного становища українських земель Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.).
3. Дати оцінку діяльності УПА (1944-початок 50-х років).

Варіант №2

1. Визначити особливості соціально-економічного розвитку антів.
2. Обґрунтувати історичне значення скасування кріпацтва в Україні.
3. Проаналізувати внутрішню й зовнішню політику Директорії.

Варіант №3

1. Визначити особливості розвитку східнослов'янських племен на терені України в III-VIII ст.

2. Проаналізувати процес зародження політичних партій в Україні на початку XX ст.

3. Дати оцінку демократичним процесам в Україні 1989-1991 рр.

Варіант №4

1. Люблінська унія 1569 р., її наслідки.

2. Дати оцінку діяльності Кирило-Мефодіївського братства.

3. Проаналізувати становище ЗУНР у 1918-1919 рр.

Варіант №5

1. Визначити особливості скіфо-сарматської епохи.

2. Проаналізувати наслідки ліквідації української автономії у 60-80-х роках XVIII ст.

3. Дати оцінку соціально-економічного розвитку УРСР у 70-першій половині 80-х років.

Варіант №6 1.

Визначити становище української культури в кінці XVI-першій половині XVII ст.

2. Особливості розвитку Західної України (початок XX ст.).

3. Дати оцінку I і II Універсалам Центральної Ради.

10 Варіант №7

1. Проаналізувати процес утворення Київської держави.

2. Дати оцінку державної діяльності гетьмана Івана Мазепи.

3. Визначити історичне значення III Універсалу Центральної Ради та проголошення УНР.

Варіант №8

1. Перші люди на території України: особливості розвитку суспільства.

2. Особливості розвитку української культури першої половини XIX ст.

3. Проаналізувати події громадянської війни в Україні 1918-1921 рр.

Варіант №9 1.

Визначити особливості економічного розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського – другої половини XIV-першої половини XVI ст.

2. Проаналізувати процес національного відродження кінця XVIII - першої половини XIX ст. 3. Обґрунтувати історичне значення IV Універсалу Центральної Ради.

Варіант №10 1. Виникнення та історична роль українського козацтва.

2. Визначити особливості Лютневої демократичної революції 1917 р. в Україні.

3. Проаналізувати події „перебудови” 1985-1990 рр. в Україні.

Варіант №11

1. Визначити особливості трипільської культури.

2. Конституція Пилипа Орлика як документ політичної думки.

3. Дати оцінку діяльності Директорії.

Варіант №12

1. Проаналізувати козацько-селянські рухи кінця XVII ст.

2. Особливості соціально-економічного розвитку українських земель у складі Австрійської імперії кінця XVIII – першої половини XIX ст.

3. Гетьман П. Скоропадський – маневрування між політичними силами.

Варіант №13

1. Проаналізувати діяльність князя Данила Галицького.

2. Зробити аналіз гайдамацького руху. Коліївщина 1768 р.

3. Особливості економічного розвитку УРСР кінця 20-х-у 30-х роках XX ст.

Варіант №14

1. Причини Визвольної війни українського народу.

2. Особливості розвитку української культури у XVIII ст.

3. Історичне значення утворення Центральної Ради.

Варіант №15

1. Роздробленість Русі як наступний період розвитку феодальних відносин.

2. Проаналізувати зовнішню політику гетьмана І. Виговського, Гадяцьку угоду.

3. Причини й наслідки голодомору 1932-1933 рр.

Варіант №16

1. Історичне значення введення християнства на Русі.

2. Проаналізувати становлення козацької держави у 1648-1657 рр.

3. Дати оцінку політичного становлення Західної України в 20-ті-30-ті роки XX ст.

Варіант № 17

1. Галицько-Волинська держава в XII-XIV ст. Аналіз соціально – економічного розвитку.

2. Дати оцінку політичних поглядів гетьмана Б. Хмельницького.

3. Проаналізувати економічну ситуацію в сучасній Україні.

Варіант № 18

1. Дати оцінку Переяславській угоді 1654 р.

2. Українська культура кінця XIX – початку XX ст. (визначити особливості).

3. Проаналізувати становлення багатопартійності в сучасній Україні.

Варіант № 19

1. Запорізька Січ у XVIII ст., її особливості.

2. Проаналізувати події Першої світової війни в Україні.

3. Проаналізувати Декларацію про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.).

Варіант № 20

- 1.Визвольна війна. Проаналізувати воєнні дії 1650-1653 рр.
- 2.Визначити особливості революції 1905-1907 рр. в Україні.
- 3.Дати оцінку прийняття нової Конституції 28 червня 1996 р.

12 Варіант № 21

- 1.Особливості розвитку козацької держави 50-80-х років XVII ст.
2. „Відлига” 50-х – 60-х років XX ст. в Україні.
- 3.Обґрувати історичне значення Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991

р.

Варіант № 22

- 1.Дати оцінку Берестейській унії 1596 р.
- 2.Гетьман П. Дорошенко (аналіз зовнішньої політики).
- 3.Проаналізувати діяльність руху Опору в Україні (1941 – 1944 рр.).

Варіант № 23

- 1.Сучасна державна символіка України та її походження.
- 2.Дати оцінку подій Визвольної війни (1648 – 1649 рр.).
- 3.Визначити особливості повоєнної відбудови другої половини 40-х - початку 50-х років.

Варіант № 24

- 1.Суспільно-політичний устрій Київської Русі.
- 2.Проаналізувати зовнішню політику гетьмана Івана Мазепи.
- 3.Особливості непу в Україні (20-ті роки XX ст.).

Варіант № 25

- 1.Історичне значення культури Київської Русі.
- 2.Гетьманщина у XVIII ст., її ліквідація.
- 3.Голодомор 1946 – 1947 рр., причини й наслідки.

Варіант № 26

1. Українська діаспора та її історична роль.
2. Дати оцінку діяльності ОУН – УПА в Україні в 1941 – 1944 рр.
3. Проаналізувати наслідки революційних подій 1848 – 1849 рр. в українських землях

Австро-Угорщини.

Варіант № 27

1. Охарактеризувати економічний розвиток Київської Русі (IX-XI ст.).
2. Колективізація в УРСР, причини й наслідки.
3. Проаналізувати проблеми сучасного Відродження.

Варіант № 28

1. Дати оцінку зовнішньої політики князя Данила Галицького.

2. Охарактеризувати економічний розвиток України у XVIII ст.
3. Визначити особливості сталінського диктату кінця 20-х – 30-х років.

Варіант № 29

1. Кревська унія 1385 р., її наслідки.
2. Проаналізувати економічний розвиток України на початку XX ст.
3. Визначити причини політико-ідеологічної кризи в СРСР 70-х – першої половини 80-х років.

Варіант № 30

1. Виникнення Запорізької Січі і її історичне значення.
2. Своєрідність української культури другої половини XIX ст.
3. Проаналізувати етапи встановлення радянської влади в Україні 1918-1921 рр.

Методичні вказівки до виконання контрольних робіт (для студентів заочної форми навчання)

Контрольна робота є обов'язковою для студентів заочної форми навчання. Вдало та своєчасна виконана, зарахована робота є допуском до заліку та складання екзамену. Вибір теми контрольної роботи здійснюється за номером у списку Журналу обліку контролю навчально-виховного процесу. Робота виконується у зошиті (18 аркушів) рукописно або на листах А4 (до 15 аркушів) - друком. Параметри для роботи, що виконана за допомогою комп'ютерного набору: формат аркуша А-4; шрифт – 14 TimesNewRoman, інтервал - 1. Поля 20-20-20-10.

В контрольній роботі обов'язково повинні бути:

- 1) план роботи (3 питання, список літератури);
- 2) перелік використаних джерел (законодавча база, монографії, підручники, періодичні видання) = (не менше 7);
- 3) особистий підпис і дата виконання роботи.

4) Посилання в тексті є обов'язковими. Список літератури повинен включати не тільки підручники і посібники, але і монографії, статті періодичних наукових видань та нормативні документи.

5) При цитуванні обов'язково вказати джерело і сторінку, на якій поміщено цитату. Посилання в роботі є обов'язковими.

Наприклад: «У працях... стверджується...»[1–5]; «Поняття розглядається у дослідженнях українських і російських учених» [1; 5; 25; 57].

Неправильно: «Поняття вибору розглядається у (142)»; «Про це йдеться також у [83, 180, 275]».

Якщо в тексті наводиться конкретна цитата, то в квадратних дужках зазначається номер позиції у списку використаних джерел і вказується конкретна сторінка. Наприклад: [5, с. 55].

Можливі також посилання в кінці документу, з використанням наскрізної нумерації (в межах всього тексту чи окремих розділів, примітки в кінці кожної сторінки (підрядкові примітки), нумерація може бути посторінкова або наскрізна). Наприклад: «Князь Ярослав заснував першу бібліотеку та школу для попівських дітей – важливий компонент побудови правової держави»³.

Контрольну роботу після її виконання треба здати на реєстрацію. Обов'язково має бути бланк-рецензії. Викладач перевіряє роботу протягом 10 днів. «Незараховані» роботи допрацьовуються студентом згідно зауважень викладача. За тиждень до початку сесії контрольні роботи на рецензію викладачем не приймаються, а студент не допускається до заліку. Зарахована робота є невід'ємною частиною заліку.

Контрольна робота оцінюється за системою: «зараховано» (ABCDE) або «незараховано» (FX). Якщо робота не зарахована, вона повертається студенту з вимогою допрацювати її або виконати знов.

Оцінку «зараховано» отримує студент, якщо він:

грамотно, повно, обґрунтовано, з посиланням на діючі нормативно-правові акти, відповів на всі запропоновані питання;

- показав глибокі і повні знання курсу «Історія України»;
- провів аналіз фактичних обставин з посиланням на конкретні статті нормативних актів, дані, статистичні матеріали;
- запропонував заходи по вдосконаленню повставленої проблеми;
- при виконанні роботи врахував всі вимоги до її написання.

Оцінку «незараховано» отримує студент, якщо він:

- не розкрив або не повністю розкрив зміст запропонованих питань або допустив суттєві помилки, пов'язані з недостатнім знанням матеріалу курсу;
- не використовував при відповіді на питання нормативний матеріал та не посилався на нормативні акти, чи не указав використану літературу;
- відповідь носить безсистемний характер;
- не провів аналіз фактичних обставин з посиланням на конкретні дані;
- не запропонував заходи по вдосконаленню існуючої проблеми;
- не дотримувався вимог до написання контрольної роботи.

³ Вороніна М. С. Історія України: Навч. посібн./ М. С. Вороніна– К.: Видавн. дім „KM Academia”, 2007. – С. 19–20.

Шкала оцінювання : A,B,C,Д,Е,FX

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Методи контролю. Критерії оцінювання.

Форма контролю - іспит

Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України, об'єктивний критерій оцінювання знань студентів має складатися із наступних груп елементів з відносно рівними ваговими коефіцієнтами: 1) рівень: системність викладення; логічна послідовність; проблемність викладення; доведеність; 2) обсяг: повнота висвітлення теми; методологічне значення; спирання на першоджерела; 3) зв'язок із сучасністю: знання теоретичного значення теми для формування світогляду сучасної людини; зв'язок з профілем майбутньої спеціальності; 4) знання першоджерел та вміння їх використовувати.

Виходячи з цього, припускаються такі оцінки знань студентів:

Оцінка «ВІДМІННО». Виставляється студенту, який глибоко та твердо засвоїв матеріал курсу, вичерпуючи, послідовно й грамотно, логічно струнко його виклав, показав вміння

застосовувати основні принципи теорії соціальної відповідальності до аналізу сучасної дійсності, глибоко знайомий з першоджерелами, показав вміння самостійно викладати їх зміст, робити узагальнення та висновки.

Оцінка «ДОБРЕ». Виставляється студенту, який показав тверді знання та засвоєння матеріалу, грамотно та по суті викладає його, здатний застосовувати знання до аналізу сучасності, показав знання першоджерел.

Оцінка «ЗАДОВІЛЬНО». Виставляється студенту, який слабо володіє матеріалом курсу, має знання основного матеріалу, припускає неточності у формулюваннях, непослідовність у викладанні матеріалу, має труднощі при аналізі сучасності, знайомий лише з основним змістом першоджерел, недостатньо володіє навичками робити узагальнення та висновки.

Оцінка «НЕЗАДОВІЛЬНО». Виставляється студенту, який не знає значної частини матеріалу курсу, допускає суттєві помилки, не може ув'язати зміст матеріалу з дійсністю, не знає основного змісту першоджерел.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Форма контролю - залік

Протягом семестру засвоєння студентами елементів навчального матеріалу контролюється для виявлення недоліків та проблем процесу засвоєння, пробілів у знаннях та подальшої роботи з їхнього усунення.

Формами поточного контролю знань є:

- співбесіди – для перевірки засвоєння загальнотеоретичних засад;
- розв'язання завдань та проблемних ситуацій – для контролю практичних навичок та творчих пошуків;
- виконання домашніх завдань (міні доповідей) – для розвитку навичок дослідницької роботи та підсумовування самостійної роботи студентів;
- розробка демонстраційних та ілюстративних матеріалів;
- тестування за темами (експрес - контроль)
- контрольні роботи за розділами – для проміжного контролю повноти, комплексності знань.
- написання та захист індивідуальної роботи.

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни різного характеру і рівня складності, засвоєння якого відповідно перевіряється під час поточного і підсумкового контролю та оцінюється за 100-бальною шкалою.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу, уміння самостійно опрацювати тексти, здатності осмислити зміст теми чи розділу, уміння публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є такі складові:

- систематичність та активність роботи на лекційних та практичних заняттях. Оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на заняттях; активність при обговоренні питань, результати виконання, експрес-контролю, складання конспекту занять, регулярне відвідування занять тощо.

- виконання завдань для самостійного опрацювання: самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; написання повідомлень; підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів, творчих завдань, підготовка публікацій тощо.

- виконання контрольних завдань. При виконанні модульних (контрольних) завдань оцінці підлягають теоретичні знання та практичні уміння, яких набули студенти після опанування певного модуля. Підсумковий контроль проводиться у формі тесту.

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається за методикою накопичування балів за результатами поточного контролю знань та за виконання завдань, що виносяться на підсумковий контроль, написання та захисту індивідуальної роботи.

Атестація студентів з дисципліни з формою контролю «залік» проводиться за результатами поточного контролю під час навчальних занять з урахуванням вищезазначених вимог.

Вища оцінка А виставляється за умови сумлінного виконання всіх перерахованих вимог, а також позитивної участі студента у предметній олімпіаді з дисципліни; підготовки наукової статті, виступу на конференції з проблематики дисципліни, своєчасного виконання та успішного захисту індивідуальної роботи.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Вища оцінка (A) виставляється за умови сумлінного виконання всіх перерахованих вимог, а також активної участі під час проведення занять, своєчасного виконання всіх завдань, позитивної участі студентів у предметній олімпіаді з дисципліни; підготовки виступу на конференцію з проблематики дисципліни, успішний захист індивідуальних завдань тощо.

ПИТАННЯ ДО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Питання для іспиту з «Історії України»

1. Характеристика первісного етапу в історії України.
2. Трипільська культура.
3. Кочові племена на українських землях та їх культура.
4. Міста-держави Північного Причорномор'я.
5. Походження слов'ян, гілки слов'ян, риси слов'янської спільноти.
6. Характеристика наукових теорій виникнення Київської держави. Перші князі та їх діяльність.
7. Періодизація історичного розвитку Київської Русі.
8. Характеристика діяльності одного з київських князів (на вибір).
9. Історичне значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави.
10. Характеристика польсько-литовського періоду в історії України.
11. Причини виникнення українського козацтва та його функції.
12. Особливості Запорозької Січі як форми державності.
13. Періодизація української революції XVII століття.
14. Причини та результати Національно-визвольної війни українського народу проти польського володарювання.
15. Утворення української козацької держави – Гетьманщини.
16. Характеристика діяльності одного з українських гетьманів (на вибір).
17. Характеристика діяльності одного з козацьких ватажків (на вибір).
18. Політика московського уряду щодо Запорозької Січі в другій половині XVIII століття. Знищення Січі.
19. Історичне значення Запорозької Січі.
20. Наддніпрянина у XIX столітті: її роль в економіці і політиці Російської імперії.
21. Український національний рух у першій половині XIX століття.
22. Реформи Марії-Терезії і Йосифа II та їх вплив на західноукраїнські землі.
23. Реформи 60-70-х років XIX століття та їх значення для українських земель.
24. Характеристика громадівського руху. М. Драгоманов.
25. Наступ царизму на український визвольний рух у другій половині XIX століття. Емський указ та Валуєвський циркуляр.
26. Столипінська аграрна реформа та її результати в Україні.
27. Українські землі в планах воюючих сторін під час Першої світової війни.

28. Піднесення національно-визвольного руху під час Першої світової війни. Діяльність політичних партій та суспільних організацій.
29. Наслідки Першої світової війни для України.
30. Причини, рушійні сили, характер української революції (1917-1918).
31. Українська Центральна Рада як представницький орган влади та її структура.
32. Універсали Української Центральної Ради та їх значення.
33. Здобутки і прорахунки УЦР. Історичне значення УЦР.
34. Україна в боротьбі за збереження державної незалежності (1918-1920).
35. Українська держава за часів гетьмана П.Скоропадського.
36. Діяльність ЗУНР та її значення. Акт Злуки.
37. Радянізація України. Політика «воєнного комунізму».
38. Україна в умовах НЕПу.
39. Утворення УСРР у складі СРСР. Політика українізації та її наслідки.
40. Утвердження сталінської диктатури та її наслідки для України.
41. Голодомор 1932-1933 років та його оцінка з огляду на сучасні реалії.
42. Масові репресії в Україні у 20-30-і роки ХХ століття та їх наслідки.
43. Україна в першому етапі Великої Вітчизняної війни. Причини невдач.
44. Окупація українських земель. План «Ост».
45. Рух Опору в Україні та його течії. Сучасна оцінка.
46. Визволення України. Наслідки Другої Світової війни для України.
47. Україна в умовах десталінізації. Характеристика соціально-економічного і політичного розвитку.
48. Україна в період загострення кризи радянської системи.
49. Передумови проголошення незалежності України. Піднесення національної самосвідомості.
50. Розвиток України як незалежної держави. Досягнення і прорахунки.

Обов'язковий словник

Палеоліт, трипільська культура, місто-колонія, автохтонне населення, феодална держава, «Руська Правда», монголо-татарська навала, Річ Посполита, шляхта, Люблінська унія, полонізація, магдебурзьке право, Військо Запорозьке, реєстрове козацтво, клейноди, «Буквар» І.Федорова, Гетьманщина, Руїна, громада, Чорна рада, земства, вертеп, українське національне відродження, Емський указ, Валуєвський циркуляр.

«Просвіта», терор, розкуркулення, колективізація, індустріалізація, інтегральний націоналізм, репресії, план «Ост», Рух Опору, колабораціонізм, депортація, десталінізація, реабілітація,

волютаризм, «відлига», дисиденти, шістдесятники, Українська гельсінська спілка, русифікація, багатопартійність, державотворчий процес, конституційний процес, гривня, суверенітет, Співдружність Незалежних Держав.

Питання до заліку з курсу «Історія України» (денна та заочна форма навчання)

1. Стародавнє населення і перші держави на території України (IX ст. до н.е. – VIII ст.)
2. Утворення Київської Русі (IX-X ст.). Теорії походження Київської держави.
3. Піднесення Київської Русі. Володимир Великий. Ярослав Мудрий.
4. Галицьке князівство. Я.Осмомисл.
5. Феодальна роздробленість Київської Русі: причини і наслідки. 6. Проблема формування давньоруської народності.
6. Утворення і піднесення Галицько-Волинської держави.
7. Занепад Галицько-Волинської держави: причини і наслідки.
8. Українські землі у складі Великого князівства Литовського. 10. Причини та джерела виникнення українського козацтва.
9. Запорозька Січ, її устрій та військово-політична організація.
10. Перехід України під владу Польщі. Кревська унія.
11. Люблінська унія та її наслідки для України.
12. Проблема формування українського народу.
13. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний та утвердження козацької автономії.
14. Причини, характер, рушійні сили Визвольної війни українського народу 1648-1657 рр.
15. Утворення української козацької держави Б. Хмельницького. 18. Переяславська Рада та «Березневі статті».
16. Початок доби «Руїни». Поділ України на Лівобережну та Правобережну (1657-1663 рр.).
17. Політика гетьманів Лівобережної України у 1663-1686 рр.
18. Політика гетьманів Правобережної України у 60 –80-і рр. XVII ст.
19. Запорозька Січ в роки Руїни. І. Сірко.
20. Правління гетьмана І. Мазепи, політичні причини та наслідки його поразки.
21. Гетьман П. Орлик та його Конституція.
22. Ліквідація українського самоврядування у XVIII ст. Останні українські гетьмани.
23. Розгром Запорозької Січі. Подальша доля запорозького козацтва.
24. Утворення та заселення Новоросії. Заснування міста Катеринослава.
25. Антифеодальна боротьба українського народу у XVIII ст.
26. Політичне становище українських земель у складі Російської та Австрійської імперій у першій половині XIX ст.

27. Національний рух на західноукраїнських землях у першій половині XIX ст. "Руська трійця"
28. Кирило-Мефодіївське товариство.
29. Скасування кріпосного права в Наддніпрянщині. Реформи 1860 – 1870-х рр.
30. Революційне народництво в Україні (друга половина XIX ст.).
31. Національно-демократичний рух в Україні у другій половині XIX ст. Громади.
32. . Соціально-економічний розвиток України у II половини XIX ст.
33. Проблема формування української нації у XIX ст.
34. Створення та діяльність українських політичних партій наприкінці XIX– на початку XX ст.
35. Російська революція 1905-1907 рр. та її вплив на Україну.
36. Лютнева революція 1917 р. в Росії та її вплив на Україну.
37. Утворення і політична діяльність Української Центральної Ради.
38. Українська держава П. Скоропадського.
39. Політика Директорії та її наслідки. 44. Встановлення радянської влади в Україні (1919-1920 рр.)
40. Україна та утворення СРСР.
41. Політична система УСРР в 1920-ті рр. Становлення тоталітарного режиму.
42. Аграрна політика та її наслідки. Голодомор 1932-1933 рр.
43. Возз'єднання Західної України з УРСР на початку Другої світової війни. Пакт Молотова-Ріббентропа.
44. Напад Німеччини на СРСР. Героїчна боротьба Червоної Армії в боях на території України в 1941-1942 рр.
45. Окупаційний режим в Україні. Радянське підпілля і партизанський рух. Створення УПА.
46. Визволення України від фашистських загарбників.
47. . Значення Перемоги СРСР у Великій Вітчизняній війні для України.
48. Посилення сталінського диктату в повоєнні роки.
49. Політична ситуація в Україні за лібералізації тоталітарного режиму. М. Хрущов.
50. Україна в 1965-1985 рр.
51. Перебудова в СРСР та її наслідки для України.
52. Проголошення державної незалежності України.
53. Державотворення і політичний розвиток України в 1991- 1995 рр.
54. Конституція України, її прийняття, основні положення.
55. Внутрішня політика України на сучасному етапі.
56. Зовнішня політика України на сучасному етапі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Бойко О.Д. Історія України: посіб. для студ. вищих навчальних закладів / О.Д. Бойко. – К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – 568 с.
2. Борисенко В.Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX століття: навч. посіб. / В.Й. Борисенко. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
3. Гісем О.В. Історія України в таблицях / О.В. Гісем, О.О. Мартинюк, О.Ф. Трухан. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. – 480 с.
4. Гончарук П.С. Історія України з найдавніших часів до початку XX століття. Курс лекцій / П.С. Гончарук. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 528 с.
5. Губарєв В.К. Історія України: конспект лекцій для студентів і викладачів / В.К. Губарєв. – Донецьк: ТОВ. ВКФ «БАО», 2004. – 352 с.

Додаткова

6. Історія України: навч. посіб. / В.І. Гусєв, Ю.О. Калінцев та ін. ; за ред. С.В. Кульчицького. – К.: Вища шк., 2003. – 431 с.
7. Історія державності України: експериментальний підруч. / за заг. ред. О.М. Бандурки О.М., О.Н. Ярмиша О.Н. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – 608 с.
8. Історія України: посіб. / за ред. Г.Д. Темка, Л.С. Тупчієнка. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 480 с.
9. Історія України / кер. авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 1996. – 488 с.
10. Кормич Л.І. Історія України: підруч. / Л.І. Кормич, В.В. Багацький. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Алерта, 2006. – 412 с.
11. Кудряченко А.І. Політична історія України XX століття: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А.І. Кудряченко, Г.І. Калінічева, А.А. Костира. – К.: МАУП, 2006. – 696 с.
12. Лановик Б.Д. Історія України: навч. посіб. / Б.Д. Лановик, Р.М. Матейко, З.М. Матисякевич; за ред. Б.Д. Лановика. – 2-ге вид., перероб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 574 с.
13. Історія України: навч. посіб. для студентів неісторичних спеціальностей. / Р.Д. Лях та ін. – Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 1998. – 396 с.
14. Новітня історія України (1900 - 2000): підруч. / А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусєв, В.М. Литвин та ін. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.

15. Історія України: навч. посіб. / М.О. Скрипник, Л.Ф. Домбровська, В.М. Красовський та ін.; під ред. М.О.Скрипника. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 367 с.
16. Субтельний О. Україна: історія. / О. Субтельний. – К.: Либідь, 1994. – 736 с.
17. Шокалюк О.І. Історія України: навч. посіб. / О.І. Шокалюк. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 276 с.

Інформаційні ресурси

1. Інститут історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?litera&sendBigAsk&year=kvinta&isInst=1&siteBibKat=%D0%97&main>. – Назва з екрану.
2. ПРОЕКТ Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litopys.com.ua/>. - Назва з екрану.
3. Підручники онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/istoriya/>. - Назва з екрану.

Тест 1

1. Основним заняттям трипільців було:

- А) скотарство В) землеробство
- Б) рибальство Г) гончарство

2. Про який народ згадує Гомер у своїй Одисеї та Ілліаді:

- А) скіфів В) сарматів
- Б) кімерійців Г) антів

3. Велика грецька колонізація на півдні України почалася у:

- А) 10 ст. до н.е В) 5-4 ст. до н.е
- Б) 7-6 ст. до н.е Г) 1-2 ст. н.е.

4. Трипільська культура належала до періоду:

- А) мезоліту В) енеоліту
- Б) неоліту Г) бронзи

5. Лук і стріли було винайдено у:

- А) енеоліті В) мезоліті
- Б) палеоліті Г) неоліті

6. Як інакше називають трипільську культуру:

- А) зарубинецька В) мальованої кераміки
- Б) шнурової кераміки Г) черняхівська

7. Яке з цих міст не належало до античних міст-держав Північного Причорномор'я:

- А) Мелітополь В) Ольвія
- Б) Тіра Г) Херсонес

8. Найдавнішою з теорій походження людини є:

- А) космічна теорія В) дарвінізм
- Б) теологічна теорія

Варіант II

1. На які періоди поділяється каменний вік:

- А) палеозой, мезозой, кайнозой В) фетишизм, анімізм, магія
- Б) палеоліт, мезоліт, неоліт Г) архаїчний, античний, класичний

2. Кімерійці, скіфи, сармати відносяться до:

- А) семітських народів В) іраномовних племен
- Б) хатто-хуритів Г) словянських племен

3. На перших етапах розвитку Трипільської культури спостерігався суспільний устрій:

- А) матриархат В) демократичний
- Б) патріархат

4. Хто відкрив трипільську цивілізацію:

- А) І. Крип'якевич В) Д. Яворницький
Б) М. Грушевський Г) В. Хвойко

5. Нагрудна жіноча прикраса Пектораль є пам'яткою мистецтва:

- А) кіммерійського В) сарматського
Б) скіфського Г) готського

6. Грецькі колонії Північного Причорномор'я існували до:

- А) 1 ст. н.е В) 3 ст. н.е
Б) 2 ст. н.е Г) 5 ст. н.е

7. Основою світогляду слов'ян можна назвати:

- А) фетишизм В) язичництво
Б) християнство Г) анімізм

8. Перехід від привласнюючого господарства до відтворюючого позначений в історії терміном:

- А) палеолітична революція В) неолітична революція
Б) мезолітична революція Г) енеолітична революція

Тест 2

Виберіть правильний варіант відповіді.

1. Сукупність певної кількості родів, поєднаних між собою спільним походженням та звичаями, — це:

- А дружина Б плем'я В народ Г нація

2. Укажіть ім'я князя, який уклав першу документовану в історії Русі угоду з Візантією.

- А Аскольд ІІ Святослав В Ігор Г Олег

3. Відповідно до «Повісті минулих літ», убивство Аскольда й Діра та початок князювання Олега в Києві відбулися:

- А у 860 р. Б у 882 р. В у 907 р. Г у 911 р.

4. Народні збори на Русі, на яких у ранній період розв'язувалися найважливіші державні питання, — це:

- А віче Б рада В дума Г собор

5. Переможний похід князя Олега проти Візантії відбувся:

- А у 860 р. Б у 882 р. В у 907 р. Г у 941 р.

6. Князь Ігор загинув під час повстання деревлян, яке відбулося:

- А у 912 р. Б у 945 р. В у 965 р. Г у 972 р.

7.Реформування системи збору данини в Київській Русі, яке здійснювалося княгинею Ольгою, розпочалося:

А у 941р. Б у 946 р. В у 968 р. Б у 972 р.

8.У межиріччі Пруту й Дністра були розселені племена:

А деревлян Б полян В сіверян Б тиверців

9. Титул правителя тюркських народів, за значенням рівний титулу «цар» або «імператор», яким користувався ряд руських князів, — це:

А шейх Б хан В каган Г султан

10.Північними сусідами слов'ян були:

А печеніги Б нормани В половці Г хозари

11.Податі, які населення, особливо завойоване, було зобов'язане сплачувати князеві, — це:

А данина Б вира В десятина Г мито

12.Похід князя Святослава проти хозарів відбувся:

А у 945 р. Б у 947 р. В у 965 р. Г у 972 р.

13.Упровадження поступових змін, нововведень у певній галузі з метою розвитку соціально-політичних і економічних відносин — це:

А усобиця Б реформа В. революція

14.Перший Балканський похід князя Святослава розпочався:

А у 912 р. Б у 945 р. В у 967 р. Г у 972 р.

15. Народи скандинавського походження, які мали вплив на державотворчі процеси на Русі, це:

А авари Б анти В варяги Г хозари

16.У кожній, хто виступав на Русі носієм верховної державної влади.

А король Б князь В віче Г рада старійшин

17.Укажіть ім'я князя, який улавирав численними походами проти болгар, волзьких болгар, хозар.

А Аскольд Б Святослав В Ігор Г Олег

18. У кожній ім'я князя, який загинув від рук повсталх деревлян.

А Аскольд Б Святослав В Ігор Г Олег

19.'Збирання князем із дружиною або його представниками данини з підлеглого населення у Київській Русі — це:

А вира Б повоз В кріпацтво Г полюддя

20.Укажіть ім'я князя, який першим серед князів прийняв християнство.

А Аскольд Б Святослав В Ігор Г Олег

21. Реформування системи збору данини в Київській Русі, яке проводилося княгинею Ольгою, розпочалося:

А у 941р. Б у 946 р. В у 968 р. Г у 972 р.

22. Укажіть ім'я князя, якого вважають легендарним засновником Києва.

А Рюрик Б Кий В Дір Г Аскольд

23. Установіть відповідність

1 Олег 2 Ігор 3 Ольга 4 Святослав

А знищення Хозарського каганату. походи проти Волзької Болгарії та Болгарського царства

Б придушення повстань деревлян та уличів, невдалий похід до Візантії

В реформування язичницького пантеону з метою консолідації руських земель

Г укладення за наслідками вдалого військового походу до Візантії договору про скасування мита руських купців

Д проведення адміністративної реформи та упорядкування стягнення данини

24. 1. поляни 2 деревляни 3 сіверяни 4 уличі

А Пересічень Б Червень В Київ Г Іскоростень Д Чернігів

25. Установіть відповідність між роком і подією.

1 882 р. 2 907 р. 3 945 р. 4 964 р.

А початок княжіння Олега в Києві

Б похід князя Ігоря на Візантію

В похід князя Олега на Візантію

Г початок правління Ольги

Д похід Святослава у Волзьку Болгарію

26. 1 верства 2 віче 3 язичник 4 полюддя

А народні збори у слов'ян

Б людина, яка вірить у сили природи та поклоняється їм

В частина суспільного класу, соціальна група, соціальний стан

Г військовий вождь, згодом правитель у слов'ян

Д збирання князем із дружиною або його представниками данини з підлеглого населення

Установіть відповідність між поняттям та його визначенням.

27. 1 погост 2 верв 3 віче 4 волость

А селянська громада в давніх слов'ян та ранній Київській Русі

Б зливок срібла, грошова одиниця Давньої Русі

В адміністративно-територіальна одиниця в Київській Русі в IX -XIII ст.

Г народні збори, на яких розв'язувалися найважливіші державні справи

Д адміністративно-господарське утворення, де княжі люди виконували князівські доручення, здійснювали судові функції, справляли податки

Установіть відповідність між поняттям та його визначенням.

28. 1 волхв 2 капище 3 каган 4 тіун

А княжий службовець у Давній Русі

Б тюркський титул правителів, рівний імператорському . який використовували деякі руські князі

В ритуал поховання і поминання померлих у язичників

Г давньослов'янське язичницьке святилище

Д жрець давньослов'янських язичницьких богів

Установіть хронологічну послідовність подій

30. А занепад Антською державного утворення

Б загибель Аскольда і початок князювання Олега в Києві

В заснування Києва

Г запрошення Рюрика князем словенів у Новгород

Установіть хронологічну послідовність подій

31. А похід Аскольда на Візантію

Б повстання деревлян на чолі з князем Малом, загибель князя Ігоря

В укладення угоди Ігоря з Візантією

Г укладення угоди Олега з Візантією

Установіть хронологічну послідовність подій

33. А облога печенігами Києва, героїчна оборона міста киянами

Б зруйнування князем Святославом Хозарського каганату

В війна Святослава про Волзької Болгарії

Г другий болгарський похід Святослава

Установіть хронологічну послідовність подій історії Київської Русі.

34. А спорудження Софійського собору Б здобуття Києва Олегом В Аскольдове хрещення Русі Г загибель князя Ігоря

Установіть хронологічну послідовність подій

35. А східні походи князя Святослава

Б повстання деревлян

В заснування Києва

Г другий похід Олега на Візантію

Установіть хронологічну послідовність подій

36. А знищення Іскоростеня

Б хрещення Ольги

В загибель князя Ігоря

Г створення Ольгою системи погостів

37. Вкажіть три правильні відповіді

Оберіть висловлювання, котрі належать князю Святославу:

1. “Хочу на вас іти”

2. ”Хай буде се мати городам руським”

3 “Не посоромимо землі Руської”

4. “Не задавивши бджіл, на їсти меду”

5. “Мертві сорому не знають”

6. «Чужих бажаючи, свою погубив»

38. Знайдіть і виправте помилку:

Київське князівство за правління Аскольда досягло значної могутності. Свідченням цього стали успішний похід на Константинополь 860 р. і укладення з Візантією мирної угоди. Перебуваючи у Візантії, Аскольд ознайомився з віровченням – католицизмом, що на той час став провідною релігією в Європі. Князь і частина дружинників прийняли візантійську віру.

39. Визначте поняття (одним словом):

Історико-документальні та літературно-художні твори, в яких описи подій та фактів подаються у хронологічній послідовності. Виникли на основі усних переказів, коротких записів та зводів.

40. Визначте поняття (одним словом):

Давня форма звичаєвого права, за якою князь та його дружинники щорічно об’їжджали власні володіння і підлеглі племенні княжіння з метою збирання данини. Такий об’їзд мав і священний, сакральний характер єднання князівської влади, держави з населенням

Частина 2

Північний центр (Славія)

- У ... в Новгороді починають правити варяги на чолі з ...
- У ... починає правити в Новгороді воєвода Олег.

Південний центр («Руська земля», Куявія)

- У середині 9 ст. (850-ті – 882 рр.) у Києві править князь ... (можливо разом із князем ...).
- У ... князь ... здійснив військові походи на Візантію.
- У 860 р. князь ... першим з Руських князів особисто прийняв християнство.

Об’єднання Славії та Куявії

- У ... князь ... об'єднує Славію та Куявію (Північний та Південний центри). ... рік вважають роком утворення Київської Русі.

Олег (...-...)

- У ... та ... Олег здійснив (вдалі чи невдалі) походи на ... У результаті походу ...

Ігор (...-...) – син ...

- У 915 р. перша поява на кордонах Русі племен ...
- У ... та ... здійснив походи на Візантію, під час першого кораблі Ігоря були спалені «грецьким вогнем».
- У ... під час полюддя відбулося повстання ..., які стратили Ігоря.
- Полюддя –

Ольга (...-...) – жінка ...

Реформи Ольги:

- У ... р. здійснила дипломатичний мирний візит у ..., під час якого сама прийняла християнство.
- У ... р. відправила посольство до ... й встановила з нею дипломатичні відносини.
- Погости -

Святослав (...-...) – син ... та ...

- У ... здійснює «східний похід», у результаті ...
- У ... вдало воював із Дунайською Болгарією.
- У ... поділив Русь між синами. У Києві – ..., у деревлян (м.Овруч) – ..., у Новгороді – ...
- У ... зазнає поразки від Візантії, підписує з ними мирну угоду і відмовляється від претензій на Дунайську Болгарію та Крим.
- У ... Святослав був убитий печенігами (хан Куря)

Тест 3

Виберіть правильний варіант відповіді.

1. Об'єднання Галицького та Волинського князівств відбулося:

А у 1141 р. Б у 1153 р. В у 1187 р. Г у 1199 р.

2. Остаточне приєднання Галичини до Польського королівства відбулося:

А у 1270 р. Б у 1303 р. В у 1323 р. Г у 1387 р.

3. Укажіть ім'я князя, який об'єднав Галицьке і Волинське князівства в єдину державу:

А Ярослав Осмомисл Б Роман Мстиславич В Данило Романович Г Володимирко Романович

4. Коронація Данила Галицького королівською короною відбулася:

А у 1240 р. Б у 1246 р. В у 1253 р. Г у 1259 р.

5. Династія нащадків Данила Галицького припинилась із загибеллю Андрія та Лева II.

А у 1270 р. Б у 1303 р. В у 1323 р. Г у 1387 р.

6. Укажіть ім'я князя, за якого Галицьке князівство досягло свого розквіту.

А Мстислав Ізяславич Б Володимирко Васильович

В Роман Мстиславич Г Ярослав Осмомисл

7. Укажіть ім'я галицько-волинського князя, який став першим українським королем.

А Михайло Всеволодович Б Данило Романович

В Олександр Невський Г Юрій II Болеслав

8. Укажіть ім'я останнього галицько-волинського князя.

А Андрій Юрійович Б Любарт Гедимінович В Юрій I Львович Г Юрій II Болеслав

9. Укажіть ім'я князя, за правління якого був заснований Львів.

А Ярослав Осмомисл Б Роман Мстиславич В Данило Романович Г Лев Данилович

10. Укажіть, якого князя літопис називає «державцем усієї Руської землі».

А Всеволода II Ольговича Б Ярослава Осмомисла

В Романа Мстиславича Г Володимира Ярославича

11. Князь Ярослав Осмомисл розпочав своє правління в Галицькій землі:

А у 1084 р. Б у 1141 р. В у 1153 р. Г у 1187 р.

12. Об'єднання Волині й Галичини в одне князівство Романом Мстиславичем відбулося:

А у 1185 р. Б у 1199 р. В у 1201 р. Г у 1238 р.

13. Установіть відповідність між назвою пам'ятки літератури та іменем князя, за правління якого її було складено.

1 «Слово про закон і благодать» 2 «Повість минулих літ»

3 «Ізборник» 4 «Галицько-Волинський літопис»

А Роман Мстиславич Б Володимир Мономах В Данило Галицький

Г Ярослав Мудрий Д Святослав Ярославич

14. Установіть відповідність між іменем князя та подіями, які характеризували його правління.

1 Володимирко Володарович 2 Ярослав Осмомисл

3 Роман Мстиславич 4. Данило Галицький

А боротьба з монгольською навалою

Б боротьба з боярським свавіллям, досягнення Галицьким князівством апогею процвітання

В утворення Галицько-Волинського князівства

Г поділ Галицько-Волинського князівства між Литвою та Польщею

Д об'єднання Галицького князівства

15. Установіть відповідність між іменем князя та роками його правління.

1 Ярослав Мудрий 2 Володимир Мономах 3 Юрій II Болеслав 4 Лев I Данилович

А 980—1015 рр.

Б 1019—1054 рр.

В 1113—1125 рр.

Г 1264—1301 рр.

Д 1325—1340 рр.

16. Установіть відповідність між характеристикою, наведеною в історичному джерелі та іменем князя, якому вона належить.

1 «Був же він князь доблесний і всякими чеснотами був сповнений. За ним же Україна багато потужила»

2 «Високо сидиш ти на своїм золотокованім престолі, підперши гори угорські своїми залізними полками, заступивши королю дорогу, зачинивши ворота на Дунаї»

3 «Був він самодержцем усієї Руської землі, ...кидався був на поганих, як той лев, ...і переходив землю їх, як той орел, а хоробрий був, як той тур, бо він ревно наслідував предка свого Мономаха»

4 «...Був князем добрим, хоробрим, мудрим, який спорудив городи многі, і церкви поставив, і оздобив їх різноманітними прикрасами, та братолюбством він світився був із братом своїм Васильком»

А Ярослав Осмомисл

Б Роман Мстиславич

В Володимир Глібович

Г Ігор Святославич

Д Данило Романович

17. Установіть відповідність між іменем князя та назвою удільного князівства, у якому він правив.

1 Роман Мстиславич

2 Ігор Святославич

3 Ярослав Осмомисл

4 Володимир Глібович

А Переяславське князівство

Б Галицьке князівство

В Київське князівство

Г Волинське князівство

Д Новгород-Сіверське князівство

18. Установіть відповідність між іменем галицько-волинського князя та характеристикою його правління.

1 Данило Галицький 2 Лев Данилович 3 Андрій Львович 4 Любарт Гедимінович

А останній князь об'єднаного Галицько-Волинського князівства, боротьба Польщі та Литви за Галичину і Волинь

Б боротьба з Литвою за панування на Русі; приєднання частини Закарпаття

В об'єднання Галичини й Волині в єдину державу

Г піднесення Галицько-Волинської держави, боротьба з монгольською навалою

Д останній галицько-волинський князь із династії Романовичів, ослаблення Галицько-Волинського князівства

19. Установіть відповідність між іменем князя та стислою характеристикою його діяльності.

1 Володимир Василькович 2 Лев Данилович 3 Юрій I 4 Юрій II Болеслав

А «король Русі, князь Лодомерії», його держава мала добрі міжнародні відносини, заснував Галицьку митрополію

Б литовський князь, влада якого поширювалася лише на Волинь, розпочав війну з Польщею за Галичину, проте не мав успіху

В багато зробив для розвитку церков і монастирів; Галицько-Волинський літопис називає його великим філософом

Г переніс столицю Галицько-Волинської держави до Львова, приєднав до Галицько-Волинського князівства частину Закарпаття і Люблінську землю

Д на Галицько-Волинський трон був обраний боярами; намагався запровадити католицизм

20. Установіть хронологічну послідовність подій.

А початок правління Ярослава Осмомисла в Галицькому князівстві

Б створення Галицько-Волинської держави

В захоплення Романом Мстиславичем Києва

Г об'єднання Галицького князівства Володимирком Володаровичем

21. Установіть хронологічну послідовність подій історії Київської держави.

А сходження Мстислава Володимировича на великокнязівський престол

Б сходження Володимира Мономаха на великокнязівський престол

В захоплення та розгром Києва князем Андрієм Боголюбським

Г невдалий похід князя Ігоря Святославича проти половців

22. Установіть хронологічну послідовність подій.

А захоплення Києва військами Батия

Б перемога Данила і Василька Романовичів у битві під Ярославом

В перемога Данила та Василька у битві під Дорогочином

Г поїздка Данила Романовича до Золотої Орди

23. Установіть хронологічну послідовність подій історії Галицько-Волинської держави.

А перемога Данила і Василька Романовичів у битві під Ярославом

Б розгром військом Данила Галицького німецьких хрестоносців під містом Дорогочин

В похід війська темника Куремси на Волинь

Г коронація Данила Галицького в Дорогочині

24. Установіть хронологічну послідовність подій історії Галицько-Волинської держави.

А перехід верховної влади до Лева Даниловича

Б проголошення Шварна Даниловича Великим князем Литовським

В перехід верховної влади до Василька Романовича

Г приєднання Мукачеве до Галицько-Волинської держави

25. Установіть хронологічну послідовність подій історії Галицько-Волинської держави.

А загибель князів Андрія і Лева II;

Б утворення Галицької митрополії

В початок правління в Галицько-Волинській державі короля Юрія I

Г початок правління Юрія II Болеслава

26. Установіть хронологічну послідовність подій історії Галицько-Волинської держави.

А похід Романа на Київ

Б об'єднання Волині й Галичини в одне князівство

В перемога Данила Галицького в битві з угорським військом поблизу Ярославля

Г перенесення столиці Галицько-Волинського князівства до Володимира

27. Установіть хронологічну послідовність подій монгольської навали на руські землі.

А облога Холма військами Бурундая Б облога та пограбування монголами Києва

В битва на річці Калці Г похід Куремси на Волинь

28. Установіть хронологічну послідовність подій.

А заснування Львова

Б створення Галицької митрополії

В перенесення столиці Галицько-Волинського князівства до Холму

Г надання Лювову Магдебургського права.

Тест 4

1. Як називався уряд Центральної Ради у 1917 р.

А) Державний секретаріат В) Рада народних комісарів

Б) Народний секретаріат Г) Генеральний секретаріат

2. I Універсал Центральної Ради було прийнято у:

А) червні 1917 р. В) червні 1918 р.

Б) липні 1917 р. Г) листопаді 1917 р.

3. Перший уряд Центральної Ради очолив:

А) Д. Дорошенко В) С. Петлюра

Б) В. Винниченко Г) П. Скоропадський

4. IV Універсал Центральної ради було проголошено у:

А) січні 1917 р. В) липні 1917 р.

Б) січні 1918 р. Г) липні 1918 р.

5. Центральну раду з початку її заснування очолив:

- А) Д. Дорошенко В) С. Петлюра
Б) В. Винниченко Г) М. Грушевський

6. У якому з універсалів проголошувались соціально-економічні новинки:

- А) I Універсал В) III Універсал
Б) II Універсал Г) IV Універсал

7. Який з Універсалів проголосив незалежність Центральної ради:

- А) I Універсал В) III Універсал
Б) II Універсал Г) IV Універсал

8) УНР підписала Брестський мирний договір з Німеччиною та її союзниками у:

- А) січні 1917 р. В) січні 1919 р.
Б) січні 1918 р. Г) лютому 1919 р.

Тест 5

1. Гетьман П. Скоропадський орієнтувався у зовнішній політиці на:

- А) Німеччину В) Росію
Б) країни Антанти Г) проводив незалежний курс

2. Українську академію наук було створено в :

- А) червні 1918 р. В) листопаді 1918 р.
Б) серпні 1918 р. Г) січні 1919 р.

3. Першу академію наук України очолив:

- А) М. Грушевський В) В. Вернадський
Б) А. Кримський Г) В. Яворницький

4. Монархічний режим в Україні, що опирався на заможних землевласників, називався:

- А) Гетьманат В) Центральна Рада
Б) Директорія Г) Гетьманщина

5. Акт злуки УНР і ЗУНР відбувся:

- А) 22 січня 1918 р. В) 22 лютого 1920 р.
Б) 22 січня 1919 р. Г) 10 січня 1921 р.

6. Хто з цих діячів не входив до Директорії:

- А) В. Винниченко В) С. Петлюра
Б) М. Грушевський Г) Ф. Швець

7. Як називався законодавчий орган Директорії:

- А) Центральна Рада В) Трудовий конгрес

Б) Народний секретаріат Г) Національні збори

8. Директорія прийшла до влади:

А) 29 квітня 1918 р. В) 22 січня 1919 р.

Б) 14 листопада 1918 р. Г) 27 січня 1918 р.

Тест 6

1. Яке з цих міст не було столицею ЗУНР:

А) Львів В) Тернопіль

Б) Станіславів Г) Чернівці

2. Уряд ЗУНР називався:

А) Трудовий Конгрес В) Головний Секретаріат

Б) Державний Секретаріат Г) Рада міністрів.

3. Хто став президентом ЗУНР:

А) Кость Левицький В) Лев Бачинський

Б) Євген Петрушевич Г) Михайло Грушевський

4. Хто з цих діячів займав посаду міністра суспільного здоров'я ЗУНР:

А) Кость Левицький В) Іван Куровець

Б) Лонгин Цегельський Г) Сидір Голубович

5. Хто з діячів не належав до державного апарату управління ЗУНР?

А) С. Голубович Б) Л. Цегельський В) Є. Петрушевич Г) В. Винниченко

6. Як називалося поліційне формування ЗУНР організоване за військовим зразком?

А) УГА В) поліція

Б) жандармерія Г) міліція

7. Де і коли був укладений попередній договір про злуку УНР і ЗУНР ?

А) 1 грудня 1918 р. у Фастові В) 3 січня 1919 р. у Станіславі

Б) 22 січня 1919 р. у Києві Г) 1 листопада 1918 р.

8. Який з цих органів виконував законодавчу функцію ЗУНР?

А) Трудовий конгрес В) Державний Секретаріат

Б) Українська Національна Рада Г) Галицький сейм

Тест 6

1. Послаблення ролі держави у формуванні цін, дозвіл на формування вільних цін, що формується ринком, — це:
А диференціація цін; Б лібералізація цін; В демократизація цін; Г авторизація цін.
2. Форма господарювання на селі, що базується на приватній власності на землю, — це:
А колективне господарство; Б фермерське господарство; В радгоспи; Г агропромисловий комплекс.
3. Яку має назву система, яка визначає результати голосування й за якої обраним вважається кандидат, який одержав більшість голосів виборців у даному окрузі?
А Пропорційна; Б мажоритарна; В мажоритарно-пропорційна; Г лінійна.
4. Вимирання, чисельне переважання показників смертності (кількість померлих) над показниками народжуваності (кількість народжених) називають:
А популяція; Б консолідація; В депопуляція; Г демонополізація.
5. Україна стала членом Ради Європи:
А 1992 р.; Б 1993 р.; В 1995 р.; Г 2001 р.
6. Конституція України була прийнята у:
А травні 1995 р.; Б червні 1996 р.; В березні 1998 р.; Г липні 1998 р.
7. Всеукраїнський референдум за ініціативою президента відбувся у:
А квітні 1999 р.; Б грудні 1999 р.; В квітні 2000 р.; Г жовтні 2000 р.
8. Якого року в Україні було здійснено перехід на 12-бальну систему оцінювання та 12-річне навчання?
А 2000 р.; Б 2001 р.; В 2002 р.; Г 2003 р.
9. 1997 р. «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство» був укладений між:
А Україною і Російською Федерацією; Б Україною і Білорусією; В Україною і Молдовою; Г Україною і Польщею.
10. З якою із вказаних держав в Україні в період з 1991 по 2007 рік не виникало напруженості у відносинах через територіальне питання?
А Румунією; Б Молдовою; В Словаччиною; Г Росією.
11. Українські військові не брали участі у миротворчих операціях ООН, що проводилися в:
А Анголі та Гватемалі; Б Лівані, Ліверії та Сьєрра-Леоне;
В Східному Тиморі та Кувейті; Г Боснії і Герцеговині, в краю Косово (Сербія).
12. Які держави є сьогодні основними постачальниками газу в Україну?
А Росія та Азербайджан; Б Росія й Таджикистан; В Росія й Туркменістан; Г Росія та Грузія.
13. Хто став головою Верховної Ради України XII (I) скликання після обрання Л. Кравчука президентом України?

А І. Плющ; Б О. Мороз; В В. Чорновіл; Г В. Литвин.

14. Укажіть прізвище Президента України і Голови Верховної Ради України, які брали участь у підписанні Конституційного договору:

А Л. Кравчук та І. Плющ; Б Л. Кучма та О. Мороз; В В. Ющенко та В. Литвин;
Г В. Янукович та О. Ткаченко.

15. Президентом України у 2004 р. був обраний:

А В. Янукович; Б О. Мороз; В Л. Кучма; Г В. Ющенко.

16. Хто із вказаних осіб найдовше перебував на посаді прем'єр-міністра України?

А В. Пустовойтенко; Б А. Кінах; В Ю. Тимошенко; Г В. Єхануров.

17. Які грошові знаки виконували функцію засобів грошового обігу в Україні в період 1992–1996 рр.?

А Гривні; Б купони-карбованці багаторазового використання; В долари; Г рублі.

18. Коли в Україні був створений Конституційний Суд?

А 1990 р.; Б 1991 р.; В 1996 р.; Г 1998 р.

19. У чому полягає особливість релігійного життя в незалежній Україні?

А УПАЦ МП офіційно визнана головною релігією в Україні;

Б УАПЦ КП названа державною релігією в Україні;

В усім особам гарантована свобода совісті, всі релігійні організації та конфесії є рівними перед законом;

Г усім особам до 18 років заборонялося відвідувати будь-які релігійні організації та церковні конфесії.

20. Яке питання виносилося на Всеукраїнський референдум у квітні 2000 р.?

А Прийняття Конституції України;

Б обмеження кількості депутатів Верховної Ради та їхніх повноважень;

В питання довіри чи не довіри Верховній Раді України і Президенту;

Г переобрання голови Верховної Ради України.

21. Що спричинило виникнення державного боргу Росії?

А Небажання і неможливість України своєчасно сплачувати Росії за енергоносії;

Б зволікання з приватизацією державних підприємств, що мали борги перед російськими підприємствами;

В відсутність правової бази для розвитку ринкової економіки;

Г нееквівалентний поділ Чорноморського флоту і неспроможність України сплачувати за «зайві» кораблі.

22. Як було вирішено питання ядерної зброї України після приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї?

- А Ядерна зброя визначала міжнародний статус незалежної України;
- Б Україна позбулася ядерної зброї в обмін на міжнародні гарантії безпеки й територіальної цілісності;
- В Україна продала ядерну зброю третім державам та отримала кошти для розвитку національної економіки;
- Г Україна створила додаткові атомні електростанції.

23. Як вплинула Помаранчева революція на міжнародний статус України?

- А Сприяла зростанню міжнародного авторитету України як демократичної держави;
- Б сприяла падінню міжнародного авторитету України як держави, в якій влада не контролює ситуацію;
- В вона жодним чином не вплинула на міжнародний авторитет України, тому що була її суто внутрішньою справою;
- Г призвела до наростання кризових явищ в економічній, політичній, культурній і духовній сферах українського суспільства.

24. Яка з наведених причин не впливала на поглиблення економічної кризи України в перехідний період?

- А Відсутність чіткої економічної програми;
- Б непослідовність, повільність у проведенні нагальних реформ;
- В нерішучість і консерватизм уряду;
- Г відсутність правової бази для розвитку ринкової економіки.

II. Завдання цієї форми складаються зі спільного вступного запитання та чотирьох завдань, позначених буквами, до кожного з яких потрібно підібрати один варіант відповіді, позначений цифрою.

25. Співвіднесіть поняття з їхніми визначеннями

А Самміт	1	передача державної або муніципальної власності за плату або безкоштовно у
		приватну власність
Б доктрина	2	система поглядів на певне явище, спосіб розуміння, основна ідея будь-якої теорії
В концепція	3	політичне, філософське чи інше учення, теорія, політична програма
Г приватизація	4	ділова зустріч, спрямована на досягнення конкретних результатів за участі
		кількох зацікавлених сторін
	5	випуск паперових грошей при недостатній кількості готівки та для покриття

дефіциту державного бюджету.

26. Співвіднесіть дати з подіями.

А 1991 р.	1 прийнято закон України «Про загальну середню освіту»
Б 1992 р.	2 Україна стала членом Ради Європи
В 1995 р.	3 заснування Збройних Сил України
Г 1999 р.	4 створення Української православної церкви Київського патріархату
	5 прийняття Конституції України.

27. Співвіднесіть провідні українські підприємства з містами, де вони розташовані

.А «Мотор-Січ»	1 Дніпропетровськ
Б АНТК ім. Антонова	2 Київ
В «Південмаш»	3 Харків
Г «Арсенал»	4 Запоріжжя
	5 Львів.

28. Співвіднесіть прізвища діяча з фактами їхньої біографії.

А Л. Каденюк	1 володар нагороди «Золотий м'яч» у 2005 р.
Б Я. Клочкова	2 переможець «Євробачення-2004»
В А. Шевченко	3 переможець на Олімпіаді в Афінах (2004) з плавання
Г Р. Лижичко	4 перший космонавт незалежної України
	5 чемпіон світу з шахів.

29. Установіть відповідність між партіями та їхнім спрямуванням.

А Центристські	1 ПЗУ
Б праві	2 УРП, ПДВУ, ПЗУ, ЛПУ, СДП, СДПУ(о)
В ліві	3 УНА, УНСО, ДСУ, КУН, СНПУ
Г екологічні	4 СПУ, КПУ, СелПУ
	5 Федерація профспілок України, Український союз промисловців,

Асоціація міст

України.

30. Установіть відповідність між політичними партіями та їхніми лідерами.

А Партія регіонів	1 О. Мороз
Б «Наша Україна»	2 П. Симоненко
В СПУ	3 В. Янукович
Г КПУ	4 В. Ющенко
	5 В. Литвин.

III. Завдання цієї форми складаються з інструкції та чотирьох подій, які треба розташувати в правильній послідовності.

31. Розташуйте події в хронологічній послідовності:

- А створення Української православної церкви Київського патріархату;
- Б Україна стала членом Ради Європи;
- В приєднання України до Болконського процесу;
- Г створення Збройних Сил України.

32. Розташуйте в логічній послідовності етапи державотворчого процесу в Україні 90-х рр.:

- А прийняття закону «Про державний кордон України»;
- Б запровадження в обіг власної грошової одиниці;
- В затвердження державної символіки України;
- Г прийняття закону «Про громадянство».

33. Розташуйте в логічній послідовності хід подій в Україні в 2000–2002 рр.:

- А відставка уряду В. Ющенка;
- Б початок «касетного скандалу» у зв'язку зі зникненням журналіста Г. Гонгадзе;
- В ініціювання Л. Кучмою дискусії про необхідність політичної реформи в Україні та внесення змін до Конституції;
- Г створення парламентської більшості, переобрання голови Верховної Ради.

IV. Завдання відкритої форми з короткою відповіддю, які передбачають запис прізвищ діяча, назви події або явища, поняття, року, коли відбувалася подія, або речення (залежно від вимог завдання).

34. «Відмова від переваги політичних методів управління суспільним життям, визволення державних і суспільних організацій від ідеологічного тиску та політичного диктату партій чи рухів, або монопольної влади».

Назвіть термін.

З яким періодом в історії України це пов'язано?

Назвіть хронологічні межі цього процесу.

35. «...Після повторних виборів Президента України я зрозуміла, що повинна бути на майдані Незалежності — разом з друзями, викладачами, взагалі нашою нацією відстояти справедливість. Сьогодні неможливо спокійно сприймати те, що коїться в країні: демократія та свобода слова існують тільки теоретично, процвітає корупція та бідність, а влада переслідує людей, які не згодні з нею. Народ повинен вірити в себе, у свою державу, допомогти сам собі. Хочу побажати всім, хто понад усе стоїть за правду, щоб вистояли, вибороли її до кінця! Ми не натовп, а нація, і правда буде за нами!»

Про які події йдеться в цьому уривку?

Вкажіть рік, з яким ця подія пов'язана.

Назвіть політичних діячів сучасної України, які брали в цьому активну участь?

36. «У 1986–1991 рр. — генеральний директор ВО «Південмаш» — найбільшого заводу бойової та ракетно-космічної техніки. За участь у створенні унікальних технологій удостоєний Ленінської премії та Державної премії України. Кандидат технічних наук, професор. У 1990 р. обраний депутатом Верховної Ради УРСР, 13 жовтня 1992 р. призначений Прем'єр-міністром України. У 1993–1994 рр. президент Української спілки промисловців і підприємців, один з організаторів Міжрегіонального блоку».

Назвіть прізвище українського політичного й державного діяча.

З якими періодом в історії України пов'язана його діяльність?

Назвіть, учасником яких подій він був.

37. Спосіб прийняття законів та вирішення найважливіших питань державного життя шляхом всенародного голосування.

Вкажіть назву процесу.

З якими подіями в історії України це пов'язано?

Чи проводився цей захід у період незалежності України? Якщо так, то назвіть рік і причини проведення.

V. Завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю, які передбачають повну відповідь на запитання або творче застосування набутих знань, умінь та навичок.

38. Які основні проблеми державотворення стояли перед Україною? Чи вдалося їх розв'язати?

39. Чи вважаєте ви, що конституційний процес відбувся у цивілізованих формах і завершився історичним компромісом?

40. Згадайте зміст основних програм української економіки в умовах незалежності. У чому полягали головні причини їх невдач?

41. Які зміни сталися в духовному житті? Що, на ваш погляд, переважає: позитивне чи негативне? Відповідь обґрунтуйте.

Термінологічний словник⁴

Абсолютизм (лат. *absolutus* — довершений) — необмежена монархія, форма державного правління, за якої політична влада повністю належить одній особі — монархові та для якої характерний найвищий ступінь централізації державної влади.

Автокефалія (грец. *autos* — сам і керпаї-голова) — незалежна, самоврядна, православна церква.

Автократія (грец. *autokrateia* — самовладдя) — система управління суспільством чи державою, за якої одній особі належить виключна й необмежена верховна влада.

Автономія (грец. *autonomia* — незалежність) — форма самоуправління частини території унітарної, а іноді й федеративної держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення в межах, установлених центральною владою. Населення автономної одиниці часто користується ширшими правами, ніж населення адміністративно-територіальних одиниць.

Авторитаризм (лат. *auctoritas* — влада, вплив) — тип політичного режиму, який характеризується субординацією суб'єктів політичних відносин, наявністю сильного центру, що має концентровану владу, можливістю застосування насильства чи примусу.

Анархізм (грец. *anarchia* — безвладдя) — ідейно-теоретична й суспільно-політична теорія, в основу якої покладено заперечення інституціонального. насамперед державного, управління суспільством.

Андрусівський мир — договір про перемир'я між Річчю Посполитою та Московською державою, укладений 30.01.(02.) 1667 р. у с. Андрусів поблизу Смоленська, внаслідок якого під владою Московської держави залишилася Лівобережна Україна, сіверська земля з Черніговом і Смоленськ. До Речі Посполитої відходили Правобережна Україна. Білорусь. Київ на два роки передавався Московській державі. Запорозька Січ опинилася під спільним управлінням Речі Посполитої та Московщини, які зобов'язалися спільно виступати проти кримського хана в разі його нападу на українські землі. Цей договір, порушивши умови Переяславської Ради, закріпив насильницький поділ України на Лівобережну та Правобережну.

Анексія (лат. *annexio* — приєднання) — насильницьке приєднання, загарбання однією державою всієї (або частини) території іншої держави, народу.

Антанта (франц. *Entente* — згода) — військово-політичний союз між Великобританією. Францією та царською Росією, створений 1904—1907 рр. на противагу т. зв. Троїстому Союзу (Німеччина. Австро-Угорщина, Італія) в боротьбі за перерозподіл світу.

⁴ <http://libr.org.ua/book/219/3299.html>

Аристократія (грец. *ahstokratia* — влада найкращих, найзнатніших) — форма правління, за якої державна влада належить привілейованій меншості; вищий, привілейований стан (група) певного суспільства, що володіє особливими правами чи можливостями.

Артикул (лат. *articulus* — розділ, стаття) — рубрика, стаття в деяких законах, інших офіційних актах; офіційний акт.

Брацлавщина — історична область України в XIV—XVIII ст., що займала територію Вінницької та частину Хмельницької областей.

Бужани — східнослов'янське плем'я, що населяло лісостепову частину басейну Південного Бугу. Після входження до складу Київської Русі (IX—X ст.) в давніх писемних джерелах не згадуються.

Буковина — історична назва етнічних українських земель, розташованих між середньою течією Дністра та головним Карпатським хребтом у долинах верхньої течії Пруту і Серету. Нині входить до складу України (Північна Буковина — Чернівецька область) та Румунії (Південна Буковина — область Сучава та Ботошани Румунії).

Булла (лат. *bullā* — послання) — розпорядження Папи Римського, імператорська грамота або постанова.

Бюрократія (франц. *bureaucratie*, букв. — панування канцелярії, від *bureau* — бюро, канцелярія і грец. *Kratos* — влада) — вищий, привілейований прошарок чиновників-адміністраторів у державі; ієрархічно організована система управління державою чи суспільством з допомогою особливого апарату, наділеного специфічними функціями та привілеями.

Бюрократизм (франц. *Bureau* — бюро, контора і грец. *kratos* — влада канцелярії) — система управління державою, що характеризується відірваністю від потреб народу і спирається на бюрократію (чиновництво).

Васал (лат. *vascus* — слуга) — феодал (у середньовічній Західній Європі), який одержував земельне володіння від могутнішого феодала-сеньйора і був залежним від нього.

Васальна залежність — форма підлеглості нижчого соціального стану стосовно вищого, підкореної країни щодо країни-завойовниці.

Верв — сільська територіальна община, орган місцевого самоврядування, що охоплювала кілька взаємо-наближених населених пунктів.

Виборча система змішана (грец. *systema* — утворення) — такий порядок визначення результатів голосування, у якому поєднані елементи мажоритарної та пропорційної систем.

Виборча система мажоритарна (лат. *maior* — більший) — такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат (або список кандидатів), який отримав більшість голосів у виборчому окрузі.

Виборча система пропорційна — такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, які висунули своїх кандидатів у представницький орган, проводиться згідно з кількістю отриманих партією голосів.

Відокремлення — форма реалізації права на самовизначення, яка передбачає вихід нації зі складу багатонаціонального утворення під впливом волевиявлення народу.

Вільний общинник — вільний селянин, який сплачував державі данину, засобом збирання якої було полюддя.

Віче — народне зібрання, форма громадського волевиявлення часів Київської Русі. Існувало поряд із владою князя і було безпосереднім продовженням родоплемінних порядків, коли всі члени роду брали участь у вирішенні спільних справ.

"Вічний мир" — мирний договір між Польщею та Московською державою, укладений 6.(16.) 05.1686 р. у Москві, за яким Річ Посполита визнавала за Московським царством Лівобережну Україну. Київ. Чернігівсько-Сіверську землю, відмовилася від претензій на Київ, за що отримала 146 тис. крб. компенсації. Брацлавщина (Вінницька та Хмельницька обл.) і південна Київщина визнавалися нейтральною зоною між Польщею та Московією. Північна Київщина. Волинь і Галичина відходили до Польщі. Поділля залишалося Під владою Туреччини. Остаточо затвердив розпочатий Андрусівським договором насильницький поділ України.

Влада — здатність, право й можливість розпоряджатися ким-не-будь або чим-небудь. а також чинити вирішальний вплив на долю, поведінку та діяльність людей з допомогою різноманітних засобів (права, авторитету, волі, примусу та ін.); політичне панування над людьми; система державних органів; особи, органи, наділені владно-державними та адміністративними повноваженнями.

Влада виконавча — одна з трьох гілок державної влади, яка організовує та спрямовує внутрішню й зовнішню діяльність держави, забезпечує здійснення втіленої в законах волі суспільства, охорону прав і свобод людини.

Влада державна — вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монопольним правом на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення.

Влада законодавча — одна з трьох гілок влади, сутність якої полягає у здатності держави здійснювати свою волю, впливати на діяльність і поведінку людей та їх об'єднань за допомогою законів, правових актів, рішень, що їх приймають представницькі органи влади.

Влада політична — здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства; організаційно-управлінський та регулятивно-контрольний механізм здійснення політики.

Влада судова — одна з трьох гілок державної влади; необхідна умова реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої та виконавчої), створювати перепони, щоб унеможливити виникнення диктатури.

Возз'єднання — форма реалізації права на самовизначення, яка передбачає об'єднання народів (націй).

Волиняни — східнослов'янське плем'я (союз племен), що жило на території Волині у басейні Західного Бугу, де до VII ст. мешкали дуліби. У VII—VIII ст. волиняни створили ранньо-державне об'єднання на чолі з царем Маджаком.

Волостель — управитель сільською волостю.

Волость — територія, підпорядкована єдиній владі князя, монастиря тощо (у Київській Русі); адміністративно-територіальна одиниця, що входила до складу повіту (в Росії до 1917 р., в СРСР до 1929 р.).

Вотчина — одна з форм феодалної власності часів Київської держави, яку власник мав право передати у спадщину, продати, обміняти, поділити тощо. Термін походить від слова "отчина" — батькова власність.

Галичина — історична назва українських етнічних земель, розташованих на північ від Карпатських гір. в басейні річок Дністер (верхня та середня течії), Західний Буг (верхня течія), Сян (верхня течія). Охоплює територію Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської (за винятком північної частини), а також Перемишльське, Жешівське, Замойське, Холмське воєводства Польщі.

Волонтаризм (лат. voluntarius — залежний від волі) — позиція суб'єкта політики, згідно з якою головним чинником досягнення поставленої мети є воля, особисті устремління й політичні наміри.

Геноцид (грец. genos — рід і лат. caedo — вбиваю) — здійснювані владою масові переслідування, гоніння і навіть знищення певної національної, етнічної, расової, соціальної, культурної, релігійної спільноти.

Геополітика (грец. ge — земля і pontine — політика) — політологічна концепція, що вбачає в політиці якоїсь держави визначальну роль географічних чинників (просторове розташування країни, клімат, розмір території, кількість населення, наявність природних ресурсів та ін.).

Глава держави — державна посада, інституція, якій належить чільне місце в системі органів державної влади, яка уособлює єдність нації, символізує державу, покликана гарантувати її цілісність, бути чинником гармонійної та ефективної взаємодії "гілок" державної влади між собою.

Гласність — один з найважливіших принципів демократизму, який полягає у невід'ємному праві кожного громадянина на отримання повної та вірогідної інформації з будь-якого питання громадського життя, що не становить державної чи військової таємниці.

Голосування — безпосередній акт волевиявлення громадян під час виборів. Складається з ідентифікації (засвідчення особи) виборця, отримання бюлетеня і власне голосування.

Городові козаки — частина українського козацтва, яке проживало не на Січі, а на волостях або городах — землях, що були під владою місцевої адміністрації Великого князівства Литовського; назва козацького стану у XVII—XVIII ст., до якого належали особи, внесені до козацьких списків (компутів).

Громади — напівлегальні організації української інтелігенції і соціально-політичного спрямування, що діяли у другій половині XIX ст. Виникли в умовах поживавлення національного руху як вияв прагнень інтелектуальної еліти. Не мали усталених програм і не були чіткими організаційними структурами, а лише репрезентували найбільш активну національно свідому інтелігенцію та студентство. У зв'язку з громадівським рухом з'явився термін "українофіли" — спочатку у правлячих колах і з певним негативним відтінком. Згодом і самі діячі культурно-національного руху, яких цікавили проблеми української історії, культури, мови, літератури, етнографії, називали себе українофілами.

Громадська думка — відображення ставлення народу або окремих спільнот до влади, її діяльності, політики.

Громадські об'єднання — об'єднання, створені з метою реалізації та захисту громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, інтересів людини, які сприяють розвитку творчої активності й самостійності громадян, їх участі в управлінні державними та громадськими справами.

Громадянське суспільство — суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, яке спільно з державою утворює розвинуті правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага.

Данина — найдавніша форма оподаткування населення, яка в різних історичних епохах здійснювалася у формі прямого державного податку, військової контрибуції, феодалної ренти тощо.

Декларація (лат. *deklaro* — заявляю, оповіщаю) — офіційне проголошення державою, політичною партією, міжнародними, міждержавними організаціями головних принципів їхньої діяльності, програмних позицій, повідомлення про суттєву, принципову зміну в їхньому статусі.

Демагогія (грец. demagogia, від demos — народ і ago — веду) — форма свідомого введення в оману широких мас, спекуляція на реальних труднощах і проблемах, потребах і сподіваннях людей з метою досягнення політичного успіху.

Демократія (грец. demokratia — народовладдя) — форма державно-політичного устрою суспільства, яка ґрунтується на визнанні народу джерелом влади.

Депортація (лат. deportatio — вигнання, вислання) — примусове виселення з місця постійного проживання, навіть вигнання за межі держави, особи чи групи осіб, частини населення, визнаних правлячим режимом як соціально небезпечні.

Держава — форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством від імені народу.

Держава демократична — тип держави, в якій народ є джерелом влади, де державні демократичні соціально-політичні інститути та демократичний тип політичної культури, які забезпечують органічне поєднання участі народу у вирішенні загальнодержавних справ із широкими громадянськими правами і свободами.

Держава правова — тип держави, основними ознаками якої є верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави.

Держава соціальна — держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі — приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості.

Державний суверенітет — верховенство державної влади всередині країни, зосередженість всієї повноти влади у державних органах, незалежність держави у зовнішньополітичній сфері.

Державний устрій — спосіб організації адміністративно-територіальної, національно-територіальної єдності держави, особливості відносин між її складовими.

Деспотизм (грец. despots — володар, самодержець) — система державного устрою, необмежена монархія, яка характеризується абсолютним свавіллям влади та безправ'ям підданих; самовладдя, жорстоке придушення волевиявлення народу.

Десяцький — командир дружини, яка складалася з десятка воїнів.

Диктатура (лат. dictatura — необмежена влада) — нічим не обмежена влада особи, класу чи іншої соціальної групи в державі, регіоні, що спирається на силу, а також відповідний політичний режим (скажімо, Д. пролетаріату); тимчасовий авторитарний режим, що вводиться на строк дії надзвичайних обставин для вжиття рішучих заходів, спрямованих на виведення країни з кризового стану (приміром, Д. генерала Піночета в Чилі).

Династія (грец. dynasteia — влада, панування) — кілька монархів з одного й того ж роду, які змінюють один одного на престолі з правом успадкування.

Директорія УНР — тимчасовий найвищий орган державної влади Української Народної Республіки, створений у листопаді 1918 р. для усунення від влади гетьмана П. Скоропадського. Дисиденти (лат. *dis-sidens, dissidentis* — незгідний, від *dissidere* — не погоджуватися, розходитися) — інакомислячі особи, які виступають проти існуючого державного (політичного) ладу певної країни, протистоять офіційній ідеології та політиці.

Дискредитація (франц. *discrediter* — підривати довіру) — умисне зганьблення чийогось імені, підриив довіри, приниження чиеїсь честі, гідності, авторитету. У політиці вживається як один із засобів боротьби з противниками, досягнення успіху в передвиборчих змаганнях.

Дискримінація (лат. *discriminate* — розрізнення, розділення) — свідоме обмеження свободи діяльності учасників політичного процесу; часткове чи повне, тимчасове чи постійне позбавлення тих чи інших учасників політичного життя їхніх конституційних та інших прав і свобод.

Діаспора (грец. *diaspora* — розсіяння) — розселення по різних країнах народу, вигнаного обставинами, завойовниками або й власною владою за межі батьківщини; сукупність вихідців з якоїсь країни та їхніх нащадків, які проживають за її межами.

Дружина — загін воїнів, об'єднаних навколо вождя племені, згодом князя, короля, збройні загони в Київській державі, які становили постійну військову силу, члени якої брали участь в управлінні князівством та особистим господарством князя.

Доктрина (лат. *doctrine* — учення) — систематизоване філософське, політичне чи ідеологічне учення, сукупність принципів, концепцій.

Домен (лат. *dominium* — володіння) — спадкове земельна володіння короля в європейських країнах за середньовіччя.

Експансія (лат. *expansio* — розширення, розповсюдження) — розширення сфери впливу держав, громадських груп, організацій, здійснюване насильницькими або іншими подібними засобами.

Екстремізм (лат. *extremus* — крайній) — в ідеології й політиці схильність до крайніх поглядів і способів досягнення певних цілей. Екстремісти виступають проти існуючих громадських структур та інститутів, намагаючись підірвати їхню стабільність, розхитати й ліквідувати їх силою заради своїх групових цілей.

Електорат (лат. *elector* — виборець) — громадяни, які мають право голосу для участі в політичних виборах. Рішення й настрої Е. визначають склад виборних органів влади, впливають на позиції політичних лідерів і партій.

Етнонаціональні відносини — відносини між суб'єктами національно-етнічного розвитку — націями, народностями, національними групами та їх державними утвореннями.

Закарпаття — історична назва українських етнічних земель, розташованих на південних схилах Карпатських гір та в басейні р. Тиси. Нині — територія Закарпатської області.

Заколот — таємна змова вузького кола осіб з метою здійснити збройне повалення існуючої влади або примусити її прийняти потрібне рішення.

Закон — нормативно-правовий акт, що приймається з ключових питань суспільного, державного життя і має вищу юридичну силу.

Закуп — людина, яка потрапила в боргову кабалу і зобов'язана своєю працею у господарстві хазяїна повернути одержану у нього "купу" (борг).

Земства — органи місцевого (земського) самоврядування, створені, згідно з земською реформою 1864 р., у більшості губерній Європейської Росії, в т. ч. України. Юридично вони були загальностановими виборними органами з розпорядчими (земські зібрання) та виконавчими (земські управи) функціями. Займалися питаннями місцевого господарства, медицини, народної освіти, місцевого зв'язку, страхування, статистики. Скасовані у 1918 р.

Ідеологія (грец. *idea* — поняття і *logos* — учення) — система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали, умонастрій людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики.

Імперія (середньолат. *imperium* — влада, панування) — велика держава, що складається з метрополії та підпорядкованих центральній владі держав, народів, які примусово інтегровані до єдиної системи політичних, економічних, соціальних та культурних взаємозв'язків. І. виникають внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави.

Імпічмент (англ. *impeachment* — звинувачення) — особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень.

Інавгурація (лат. *inaugurare* — посвячувати) — урочиста церемонія вступу на посаду глави держави. Процедура І. передбачає публічне виголошення новим главою держави клятви та програмної промови.

Інституції (лат. *institutum* — установа) — певна форма організації, регулювання суспільного життя, діяльності й поведінки людей; сукупність соціальних норм, зразків поведінки та діяльності.

Інтеграція (лат. *integratio* — поповнення) — процес зближення, об'єднання економік, соціальних інституцій певних територій, держав і упорядкування та узгодження їх діяльності в багатьох сферах діяльності.

Інтервенція (лат. *interventio* — втручання) — втручання однієї або кількох держав у справи іншої держави або в її взаємозв'язки з третіми державами.

Коаліція (лат. *coalitio* — союз) — об'єднання, союз на добровільних засадах держав, групи держав, політичних партій тощо для досягнення спільної мети (наприклад для формування уряду та участі в ньому).

Командно-адміністративні методи управління (лат. *administrare* — керівництво і франц. *commande* — наказ, розпорядження) — сукупність форм і методів управління суспільством, згідно з якими діяльність людей стимулюється переважно засобами адміністративного примусу, а всі фази управлінського циклу — прийняття рішення, організація виконання, контроль за виконанням рішення — ініціюються та здійснюються засобами жорсткого централізму, обмеженням процесів самоврядування на всіх рівнях.

Комнезам (комітети незалежних селян) — громадська організація, яка використовувалась більшовиками для зміцнення своєї соціальної бази на селі.

Консенсус (лат. *consensus* — згода, одностайність) — згода між суб'єктами політики з певних питань на основі базових цінностей і норм, спільних для всіх основних соціальних та політичних груп суспільства; прийняття рішень без голосування за виявленням всезагальної згоди.

Консерватизм (лат. *conservare* — зберігати, охороняти) — політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, зорієнтована на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Конституанта (франц. *constituante* — установчі збори) — установчі збори у Франції, які збирають з метою запровадження або зміни конституції.

Конституція (лат. *constitute* — устрій, установлення) — основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, принципи організації та діяльності державних органів, виборчу систему, основні права та обов'язки громадян.

Контрибуція (лат. *contribute* — збираю, стягую) — примусові грошові або натуральні побори з населення; грошова сума, яку за умовами мирного договору держава-переможниця стягує з переможеної держави.

Конфедерація (лат. *confoederatio* — спілка, об'єднання) — союз суверенних держав, які зберігають незалежність і об'єднані для досягнення певних спільних цілей (переважно зовнішньополітичних, воєнних), для координації своїх дій.

Конформізм (лат. *conformis* — подібний, відповідний) — пристосовництво, пасивне беззаперечне прийняття існуючих порядків, пануючих ідей і цінностей, стандартів поведінки, норм, правил, безумовне схиляння перед авторитетами.

Кооптація (лат. *cooptatio* — дообрання) — введення до складу виборного органу нових осіб за рішенням цього органу без процедури обрання.

Коренізація — політика, яку проводили більшовики з 1923 р., спрямована на підготовку, виховання й висування кадрів корінної національності, врахування національних факторів при формуванні державного апарату, організацію культурно-освітніх закладів, видання преси мовами корінних національностей.

Корупція (лат. *corruptio* — підкуп, занепад) — підкупність, продажність, хабарництво державних посадових осіб, політичних і громадських діячів, урядовців та високопоставлених чиновників.

Культ особи (лат. *cultus* — шанування, поклоніння) — єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство, сліпе поклоніння "божеству".

Легітимність (лат. *legitimus* — законний, правомірний) — здатність політичного режиму досягати суспільного визнання й виправдання обраного політичного курсу, винесених ним політичних рішень, кадрових або функціональних змін у структурах влади.

Лібералізм (лат. *liberalis* — вільний) — політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва та демократичних свобод і обмежує сфери діяльності держави.

Лівобережна Україна (Лівобережжя) — історико-географічна назва українських земель, що охоплюють територію сучасних Чернігівської, Полтавської, західних районів Сумської, східної частини Київської, Черкаської областей.

Литовські статuti — кодекси середньовічного права Великого князівства Литовського, що діяли на захоплених ним українських землях в XVI — першій половині XIX ст.

Лобізм (англ. *lobby* — кулуари) — діяльність соціальних груп, які обстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади.

Люмпенізовані маси (*lumpen* — лахміття) — декласовані верстви населення у суспільстві, які за невелику платню використовують деякі політичні сили в своїх інтересах.

Малоросійство — комплекс провінціалізму серед частини громадянства України, зумовлений її довгим перебуванням у складі Російської імперії. Виявляється у байдужому ставленні до українських національно-державницьких традицій і прагнень, часто в активній підтримці російської культури, великодержавної політики.

Меджліс (араб. *majlis* — збори) — назва вищого законодавчого органу в деяких мусульманських країнах; представницький орган кримськотатарського народу у Кримській АР.

Менталітет (франц. *mentalité* — склад розуму, світосприйняття) — своєрідний стан, рівень розвитку і спрямованості індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принципів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей та адаптації до умов соціального

середовища, можливостей впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь.

Микитинська Січ — Запорозька Січ, розташована в 40—50-х роках XVII ст. на мисі Микитин Ріг на правому березі Дніпра (тепер у межах м. Нікополя Дніпропетровської обл.). Тут у лютому 1648 р. було проголошено гетьманом Б. Хмельницького та розпочато повстання, що переросло в національно-визвольну війну українського народу.

Міжнародні відносини — сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків між державами й системами держав, між головними соціальними, економічними, політичними силами, організаціями й громадськими рухами, які діють на світовій арені.

Міжнародні організації — об'єднання держав, національних громадських організацій та індивідуальних членів з метою вирішення питань регіонального або глобального характеру, відвернення та врегулювання воєнних конфліктів.

Монархія (грец. monarchia — єдиновладдя) — форма правління, за якої верховна влада формально (повністю або частково) зосереджена в руках однієї особи — глави держави — спадкоємного монарха.

Націоналізм (нація — народ) — ідеологія і політика, які проголошують націю однією з найвищих цінностей, стверджуючи, що нація має бути вільною, окремим політичним цілим (автономією, суверенною державою). Термін "буржуазний націоналізм" використовувався радянською ідеологією на означення шовіністичного, агресивного націоналізму, який вимагає безумовного підпорядкування особистості політичним інтересам своєї нації та ворожості до інших націй.

Національна безпека — державна політика, спрямована на створення внутрішніх і зовнішніх умов, сприятливих для збереження чи зміцнення життєво важливих національних цінностей; стан, що забезпечує захищеність інтересів народу й держави, суспільства та його громадян.

Національна політика — науково обґрунтована система заходів, спрямована на реалізацію національних інтересів, розв'язання суперечностей у сфері етнонаціональних відносин.

Національні інтереси — інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізуються через політичну систему відповідної держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини і суспільства загалом.

Національне питання — сукупність політичних, економічних, правових, культурницьких, освітніх та інших проблем, що проявляються у процесі внутрі- та міждержавного спілкування націй, народностей.

Національно-визвольний рух — боротьба народів, спрямована на ліквідацію іноземного панування, іноземного гноблення і завоювання національної незалежності, реалізацію нацією її

права на самовизначення, створення національної держави. Боротьба українського народу з іноземними поневолювачами велась під прапорами національного захисту і відтворення самобутності, свободи і народовладдя

Нація (лат. *natio* — народ) — політично, державно організований народ.

Номенклатура (лат. *nomenclature* — перелік, список) — коло посадових осіб, призначення та затвердження яких відноситься до компетенції вищестоящих органів.

Олігархія (грец. *oligarchia* — влада небагатьох) — політичне та економічне панування, влада, правління невеликої групи людей, а також сама правляча група. Термін було запроваджено Платоном і Аристотелем у V — IV ст. до н. е. для позначення однієї з найгірших, на їхню думку, форм правління, коли "владарюють багаті, а бідні не беруть участі у правлінні". Розрізняють аристократичну і фінансову.

Опозиція (лат. *oppositio* — протиставлення) — протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії; організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому.

Охлократія (грец. *ochlos* — натовп і *cratos* — влада) — домінування в політичному житті суспільства впливу натовпу, юрби, один із способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими.

Панславізм — культура і політична течія слов'янських народів, в основі якої уявлення про етнічну та мовну спорідненість слов'ян, необхідність їх політичного об'єднання.

Парламент (лат. *parlare* — говорити, розмовляти) — найвищий законодавчий і представницький орган влади в державі з республіканською формою правління, який обирається населенням.

Парламентаризм (франц. *parlementarisme*) — система правління, згідно з якою законодавча влада належить виборному парламенту.

Парцеляція (лат. *particula* — частка) — поділ землі на дрібні ділянки (парцели).

Пацифікація (лат. *pacificatio* — втихомирення, умиротворення) — придушення революційного, національно-визвольного рухів засобами каральних акцій.

Плебісцит (лат. *rebes* — простолюди / *scitum* — рішення, постанова) — всезагальне опитування громадян з метою виявити їхню думку, волю й позицію щодо якогось спільного й значущого питання.

Плюралізм (лат. *pluralis* — множинний) — ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного й соціального розвитку, що випливає з існування декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань і розуміння буття; система влади, заснована на взаємодії та протилежності дій політичних партій і громадсько-політичних органів.

Повіт — адміністративно-територіальна одиниця, складова частина губернії.

Погост — адміністративно-територіальна одиниця в Київській Русі з середини X ст.; місце, куди з'їжджалися купці для торгів.

Поділ влади — принцип розмежування функцій в єдиній системі державної влади з поділом її на законодавчу, виконавчу й судову гілки влади, які здійснюють свої повноваження кожна самостійно, врівноважуючи одна одну.

Поділля (Подільська земля) — історико-географічна область України, що займає басейн межириччя Південного Бугу і ліву притоку Дністра, охоплює територію сучасних Вінницької, Хмельницької, Тернопільської та невеличкої частини Івано-Франківської, Львівської областей.

Політика (грец. politika — державні й суспільні справи) — організаційна, регулятивна й контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головно на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами й соціальними групами задля ствердження власних запитів і потреб.

Політика внутрішня — діяльність державних органів, установ, правлячих партій, спрямована на узгодження інтересів окремих верств населення країни, на певне їх підпорядкування та можливе за конкретних умов задоволення, на збереження існуючого стану в суспільстві або на цілеспрямоване його перетворення, на забезпечення цілісності, взаємозв'язку і взаємодії окремих сфер суспільства.

Політика зовнішня — загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює відносини з іншими державами та міжнародними організаціями відповідно до потреб, цілей і принципів її внутрішньої політики.

Політика міжнародна — система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та інших зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені.

Політична боротьба — явище політичного життя, в основі якого лежить зіткнення інтересів різних політичних сил, кожна з яких прагне досягти певної політичної мети.

Політична воля — здатність політичного суб'єкта до послідовної реалізації поставлених цілей у сфері політичної влади.

Політична еліта (франц. elite — краще, добірне) — меншість суспільства, що являє собою достатньо самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену видатними психологічними, соціальними й політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні та здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або здійсненням впливу на неї.

Політична етика (грец. *ethika*, від *ethos* — звичай, характер) — галузь, аспект загальної етики, що досліджує моральні засади політики і влади (у широкому розумінні), професійну етику суб'єктів політичної діяльності (у вузькому розумінні).

Політична зрілість — рівень розвитку особистості, що характеризує ступінь і повноту оволодіння нею досвідом політичних відносин.

Політична ідеологія — система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають ставлення людей до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики.

Політична криза — фаза політичного процесу, яка характеризується порушенням політичної стабільності в суспільстві, неможливістю ефективного функціонування політичної системи; гострий, важкий політичний стан суспільства, державно-правової системи, партій.

Політична опозиція — легальна форма протистояння, протидії певної соціальної або політичної групи чи партії офіційному курсові.

Політична орієнтація (франц. *orientation* — звернений на схід, від лат. *oriens* — схід) — певні уявлення політичних суб'єктів про цілі, завдання діяльності політичних партій, політичного режиму, суспільства в цілому.

Політична партія — організована група однодумців, яка виражає інтереси частини народу, класу, класів, соціальної верстви, верств, намагається реалізувати їх завдяки здобуттю державної влади або участі в ній.

Політична подія — конкретна, відносно обмежена взаємодія груп людей з політичною владою з метою впливу на неї задля задоволення власних вимог і побажань.

Політична реакція — прагнення зберегти і закріпити віджилий соціально-політичний лад та політичні порядки.

Політична свідомість — опосередковане відображення політичного життя, формування, розвиток, задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів, а також сукупність поглядів, оцінок, установок, які відображають політико-владні відносини.

Політична ситуація — конкретне співвідношення політичних сил, сукупність подій, результат політичної діяльності.

Політична система суспільства — інтегрована сукупність відносин влади, суб'єктів політики, державних та недержавних соціальних інститутів, покликаних виконувати політичні функції щодо захисту, гармонізації інтересів соціальних угруповань, спільнот, суспільних груп, забезпечувати стабільність і соціальний порядок у життєдіяльності суспільства.

Політична стабільність — стан динамічної рівноваги політичних сил.

Політична участь — залучення людей до процесу політико-влад-них відносин, здійснення ними певних актів, заходів, що виражають інтереси, потреби, уподобання, думки, погляди та настрої, вплив на органи влади з метою реалізації соціальних інтересів.

Політичне життя — одна з основних сфер суспільного життя, пов'язана з діяльністю і відносинами індивідів і соціальних спільнот, створених ними політичних Інститутів для виявлення інтересів соціальних суб'єктів, а також боротьба за їх реалізацію через посередництво політичної влади у процесі політичного розвитку.

Політичне рішення — політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх, внутрішніх умов функціонування даного суб'єкта і визначення перспектив його подальшого розвитку.

Політичне управління — цілеспрямований вплив людей і владних структур на суспільство в цілому або на окремі його сфери з метою їх оптимізації (впорядкування, вдосконалення і розвитку) та досягнення певних цілей.

Політичний авантюризм (франц. *aventure* — пригода) — політичні наміри й дії, що спираються на віру та обман, спрямовуються на здійснення мети, заснованої на уявленнях, бажаннях, міфічних переконаннях без урахування реальних політичних сил і можливостей, розрахованої на випадковий успіх.

Політичний антагонізм (грец. *antagonistes* — суперечка, боротьба) — непримиренні суперечності між певними політичними силами суспільства.

Політичний блок (англ. *block* — угода, союз) — об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей задля узгоджених дій, досягнення спільних, насамперед політичних цілей.

Політичний конфлікт — зіткнення несумісних, часом протилежних інтересів, дій, поглядів окремих людей, політичних партій, громадських організацій, етнічних груп, націй, держав та їх органів, військово-політичних і політико-економічних організацій (блоків).

Політичний лідер (англ. *lead* — вести, керувати, схилити до чогось) — глава, керівник держави, партії, громадсько-політичної організації, руху, якоїсь громади тощо; популярний і впливовий учасник суспільного життя, який визначально впливає на нього, консолідує зусилля людей для досягнення якоїсь спільної мети.

Політичний процес — послідовність подій, зумовлених певними обставинами; сукупність послідовних дій для досягнення результату.

Політичний режим (франц. *regime* — управління) — сукупність методів, засобів і способів, з допомогою яких владні органи здійснюють управління суспільством і забезпечують своє політичне панування.

Політичні відносини — реальні практичні відносини, взаємозв'язки соціальних суб'єктів, у яких відображені їхні інтереси і здійснюється політична діяльність — співробітництво чи боротьба (вибори, референдуми, мітинги, зібрання, маніфестації, страйки тощо).

Політичні обставини — умови політичного функціонування і розвитку суспільства, які виражаються у співвідношеннях політичних сил щодо оволодіння, утримання й використання політичної влади.

Політологія (грец. *politike* — політика і грец. *logos* — учення) — наука, об'єктом якої є політика та її взаємовідносини з людиною й суспільством; посідає одне з провідних місць у сучасному суспільствознавстві. Щодо П. в зарубіжній та вітчизняній літературі часто вживаються терміни "політична наука", "наука про політику", "політична соціологія", що відображають традиції та особливості національних політологічних шкіл.

Популізм (лат. *populus* — народ) — загравання певних політиків і політичних сил із масами, гра на їхніх труднощах та обіцянки надзвичайних успіхів у вирішенні соціально-економічних проблем у разі приходу до влади.

Посадник — місцевий представник князівської влади.

Радикал (англ., франц. *radical*, від лат. *radix* — корінь) — прихильник крайніх, рішучих дій, поглядів.

Реєстрові козаки — частина українських козаків, узятих урядом Речі Посполитої на військову службу і внесених в особливий список (реєстр).

Республіка (лат. *respublica*, від *res* — справа, *public* — громадський) — форма державного правління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам, а глава держави обирається населенням або представницьким органом.

Референдум (лат. *referendum* — те, що має бути повідомлене) — спосіб прийняття законів та інших рішень з найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян через усенародне голосування.

Самоврядування місцеве — політико-правовий інститут, у межах якого здійснюється управління місцевими справами в низових адміністративно-територіальних одиницях (громадах) через самоорганізацію місцевих жителів, за згодою і при підтримці держави.

Сейм — станово-представницький орган за доби феодалізму в Чехії, Польсько-Литовській державі; верховний орган державної влади і законодавчий орган Польщі.

Сепаратизм (франц. *separatisme*, від лат. *separatus* — відокремлення) — рух за територіальне відокремлення тієї чи іншої частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономії за національними, релігійними чи мовними ознаками.

Система багатопартійна — цілісне утворення, що формується всередині політичної системи суспільства на основі усталених зв'язків між політичними партіями, які відрізняються програмними настановами, тактикою, внутрішньою структурою. С.б. є одним із критеріїв розвинутої політичної системи суспільства та її атрибутів; існує лише в демократичних країнах із чітким правовим регулюванням соціально-політичного життя та наявністю громадянського суспільства.

Сіверяни — східнослов'янське плем'я (союз племен), що займало область дніпровського Лівобережжя. Наприкінці VI—VII ст. разом з полянами та іншими племенами утворили ранньодержавне об'єднання на Східній Наддніпрянщині. У VIII ст. разом із в'ятичами та радимичами опинилися під владою хозарів. Внаслідок війни князя Олега з хозарами у 884 р. частина земель сіверян увійшла до складу Київської Русі. Останній раз згадуються у літописі під 1024 р.

Слобідська Україна (Слобожанщина) — історико-географічна область у північно-східній частині України, що охоплює територію Харківської, Сумської, північ Донецької та Луганської областей, а також південно-східну частину Воронежської, південь Курської, більшість Белгородської областей Росії.

Система однопартійна — неконкурентний тип партійної системи, що складається з представників або членів однієї політичної партії. Існувала в СРСР, деяких інших соціалістичних країнах. На сучасному етапі поширена в постколоніальних країнах, де поки що не сформувалися сучасна розвинута соціальна структура і відповідний їй політичний плюралізм.

Смерд — селянин (у Давній Росії), який належав до селянської общини й отримував від князя землю, сплачуючи йому данину.

Соціал-демократія — ідеологічна й політична течія, яка виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важлива складова політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи.

Соціалізм (лат. *sociatis* — суспільний) — вчення і теорії, які стверджують ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності, відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей залежно від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості.

Соцький — командир дружини, яку складала сотня воїнів.

Суверенітет (франц. *souverainit* — верховна влада) — незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх і внутрішніх справах.

Тиверці — східнослов'янське плем'я (союз племен), що займало територію між Дністром і Дунаєм. Починаючи з X ст., входять до складу Київської Русі. З середини X ст. їх землі постійно зазнають нападів печенігів та половців, унаслідок чого тиверці поступово змішуються

з іншими слов'янськими племенами. В XII—XIII ст. входили до складу Галицького князівства. Пізніше нащадки розчинилися в населенні Молдови.

Тисяцький — начальник гарнізону, так званої тисячі, що поділялася на сотні.

Тіун — найближчий помічник посадника або волостеля. Тоталітаризм (лат. *totalis* — увесь, повний) — спосіб організації суспільства, який характеризується всебічним і всеохопним контролем влади над суспільством, підкоренням суспільної системи державі, колективними цілями, загальнообов'язковою ідеологією.

Узурпація (лат. *usurpatio* — оволодіння) — насильницьке, протизаконне захоплення влади або присвоєння чужих прав на щось, чужих повноважень.

Українізація — політика партійно-державних органів УРСР у 20-ті і на початку 30-х років XX ст., спрямована на більш органічне впровадження радянсько-комуністичної ідеології в Україні силами національних кадрів і в доступній для місцевого населення формі.

Унітарна (лат. *unitas* — єдність, однорідний, що складає ціле) держава — єдина держава, поділена на адміністративно-територіальні чи національно-територіальні одиниці, які не мають політичної самостійності, статусу державного утворення.

Унія (пізньолат. *unio* — єдність, об'єднання) — об'єднання, союз держав під владою одного монарха.

Устрій адміністративно-територіальний — певний спосіб територіального улаштування держави, утворення й діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. У. а.-г. будь-якої держави — це поділ її території на певні частини — краї, області, провінції, землі, штати, департаменти, губернії, волості, повіти, райони, кантони тощо. Він зумовлений соціальною природою держави, традиціями історичного розвитку, завданнями й цілями пануючого режиму.

Ухил (за політичною термінологією 20—30-х років XX ст.) — відхилення від "генеральної" (основної) лінії комуністичної партії, певний напрям діяльності та поглядів, яких притримувалася частина партії, не згодна з більшістю ("анархо-синдикалістський". дрібнобуржуазний, соціал-демократичний, правий).

Фашизм (італ. *fascio* — пучок, в'язка) — ідейно-політична течія, що сформувалася на основі синтезу сутності нації як вічної та найвищої реальності та догматизованого принципу соціальної справедливості; екстремістський політичний рух, різновид тоталітаризму.

Федерація — союзна держава, до складу якої входять державні утворення — суб'єкти федерації.

Форма правління — організація верховної державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємини з населенням.

Харизма (грец. *charisma* — милість, благодать, божий дар) — особливий тип легітимності, організації влади і лідерства, заснований на виняткових якостях тієї чи іншої особистості,

головним чином релігійного або політичного діяча, що дозволяють йому здійснювати в суспільстві функції пророка, вождя чи реформатора.

Холоп — підневільна особа, близька за суспільним становищем до раба; пізніше — двірський слуга, кріпак.

Хунта (ісп. *junta* — зібрання, об'єднання) — група заколотників, яка незаконно захоплює владу і править із застосуванням диктаторських методів.

Централізація (лат. *centralis* — серединний) — політичний процес, на основі якого формується централізм як управлінська політична система з властивими їй вертикальною структурою та субординацією, концентрацією влади в єдиному центрі.

Цивілізація (лат. *civilis* — гідний, вихований) — форма спільного життя людей, якій притаманне відтворення власної матеріальної та соціально-політичної структури відносин на основі пріоритету властивих їй духовних норм, цінностей та ідеалів.

Чортомлицька Січ (Стара Січ) — Запорозька Січ, що існувала наприкінці XVI — на початку XVIII ст. на о. Чартомиш (Базавлук) при впадінні в Дніпро притоки Чортомлик поблизу теперішнього с. Капулівка Нікопольського р-ну Дніпропетровської обл. Заснована в 1652 р. У травні 1709 р. зруйнована царськими військами.

Челядь — раби, полонені, які знаходилися під владою хазяїна, зовсім безправні особи.

Шляхта — світські дрібні та середні феодали у країнах Центральної Європи (Польща, Литва, Україна та ін.).

Шовінізм (франц. *chauvinisms* — від прізвища капрала наполеонівської армії Н. Шовена) — агресивна форма націоналізму" проповідь національної виключності, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої нації; схильність до розпалювання національної ворожнечі й ненависті.

Зразок оформлення титульної сторінки індивідуальної роботи

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н-6.01

(повне найменування вищого навчального закладу)

(повна назва кафедри, циклової комісії)

ІНДИВІДУАЛЬНА (КОНТРОЛЬНА) РОБОТА

з _____
(назва дисципліни)

на тему: _____

Студента (ки) _____ курсу _____ групи _____
напряму підготовки _____
спеціальності _____

(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

м. _____ - 20 ____ рік

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Методичні рекомендації рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної
дисципліни

«Історія України» для студентів економічних та технічних спеціальностей денної та
заочної форм навчання

Комп'ютерний набір і верстка: Моїсеєнко Л.М.

Укладач(і): Л.М. Моїсеєнко доцент кафедри ЗНП КП ДонНТУ, кандидат історичних
наук, доц.